

20379

MILOSERČNOST

d o

Ž I V A L.

PODUK

za mlade in stare ljudi.

Na svitlo dan

od

c. k. kmetijske družbe na Krajskim.

V Ljubljani, 1846.

Natisnil Jožef Blaznik.

Doklada Novic.

Pravichimu se smili življenje njegove živine. sercé hudobniga pa je nevsmiljeno. Salom. preg. 12, 10.

PREDGOVOR.

Zivinca je božja stvar, je božji dar. Kdor jo brez potrebe pokončuje, gerdo ž njo ravná in jo terpinči ali muči, je sovražnik božjiga dela.

Živina je pa razun tega tudi človeku silno potrebna reč in sicer takó potrebna, de bi v sedajnih časih brez nje clo živeti ne mogel. Ona je dostikrat nar večí kmetovo bogastvo.

Tega pa ne spoznajo vsi ljudjé, kakor bi imelo biti, in se s terpinčenjem žival pregrešijo zoper božjo zapoved in zoper svoj lastni prid.

Takim nevednim ljudem oči odpreti in jih k lepimu zaderžanju do žival napeljevati, je namen teh bukvic. Le pomislite, ljubi bravci, ko bi nam vsigamogočni Bog za pokoro, de z živino napčno ravnamo, vso žival le za eno leto z zemlje vzel: kaj bi počeli? — Nehvaležno, grozno nehvaležno tedej ravnamo s stvarmi neskončne dobrote božje, če jih po neumnosti taremo in ne-

vsmiljeno terpinčimo. Tudi žival imá svoje občutke in svoje terpljenje, pa ne more kakor človek tožiti.

Kdor živino v nemar puša in ž njo gredo ravná, kaže divje sercé, ktero nima ravnočutja s človekam, kakor ga tudi nima z ubogo živino. Iz miloserčnosti do žival izvira tudi miloserčnost do človeka.

Ne mislite pa, de je morebiti namen teh bukvic, vam mehkuženje živine priporočevati; kratko malo ne — zakaj mehkužnost je ravno tako pregrešna, kakor je nevsmiljenost. Obojiga ravnanja bomo bravece svarili in jim le priporočevali, kar je prav, kar nam pamet vелеva, kar nam božja zapoved ukazuje.

Pojdite tedej bukvice po deželi; naj vas pazljivo berejo mladi in stari in naj si prejete poduke globoko v serce vtisnejo! Slišali boste v njih mnogo lepih reči, ki vas bojo učile lepiga zadržanja, in vas napeljevale k miloserčnosti do živali, ki je božja stvar, božji dar. **Z Bogam!**

YVOD.

Vse, kar je vidniga in nevidniga, je delo božjih rok. Bog, sam od sebe od vekomaj, je vstvaril vse, in vse v svojo čast. Nar žlahtniši stvar na zemlji je pa človek. Njemu v prid so stvari tega sveta namenjene. V pomoč bi mu naj bile, Stvarnika spoznati, ljubiti, povelečevati: po stvaréh se dvigati do njega, ki jih je vstvaril. Vse stvari oznanujejo božje veličastvo, božjo moč, ljubezen, dobroto. Služijo človeku tudi v prid in pomoč, sedanje življenje ohraniti. Če tudi človeku ni vselej mōč, prida in koristi ene in druge stvari spoznati, gotovo je pa potrebna v verstí stvarjenja.

Ker so vse stvari človeku v prid namenjene, si jih tudi smé s hvaležnostjo do Stvarnika v svoj prid obračati. In ko to stori, darívea častí. Nehvaležno pa ravná, ako se stvari ne posluži po namenu Gospoda stvarjenja.

Ako človek s hvaležnostjo — po namenu Stvarnika — stvari v svoj prid obrača, se smé zanésti, de bo po kratkih dnevih tega življenja še gorši darí dobil, darí „kterih tukaj nobeno okó ni vidilo, ki v misel nobeniga človeka ne pridejo.“ Zakaj to nam je obljubljeno od Njega, po katerim je vse stvarjeno. Ravná pa človek s stvarmi nápak: je hudoben; — in hudobnim proti ravno ta Gospod večno kazen.

Ni naš namen kazati, kakó se vsaka stvar po namenu Stvarnika obračati ima, ki je človeku v rabo stvarjena. Mi ostanemo le pri stvaréh petiga in šestiga stvarniga dné. Le pokazati

želimo, kakó naj človek z neumno živino obrača. Z nauki ino po zglédih bi radi odvernili vsakiga Slovenca od tiste slabe, pregrešne rabe, po kateri nekteri nehvaležneži in neobčutniki neumno žival brez potrebe terpinčijo. II tisti lepi čednosti, ki je splošna med Slovenci, bi radi posamezne nagnili — namreč k vsmiljenju do ljube živince. Do ljube živince pravim, ker jo Slovenci sploh takó zóvejo.

To bomo nar ložej in nar poprej dosegli, ako Vam božje čuda nad raznimi plemeni živalskimi v kratkim pokazemo.

Ker s samimi vernimi govorimo, z otroci keršanskih staršev, ki so že v rahli mladosti čuda božjiga stvarjenja iz ust očeta in matere, iz ust učnikov pripovedovati slišali: bomo spominu narbolj v pomoč prišli, in sereu narbolj vstregli, ako te čuda po tisti versti razstavimo, po kateri se v bukvah bukev — v svetim pismu — zverstene najdejo. Vodja nam bo mož, ravno takó velik v globokim znanji, ko v krasni razstavi govora, visokočastni gosp. J. Gom, (J. Gaume), kanonik v Reverzi na Francozskim. *) Pójdite z duham za nami k stvarjenju petiga in šestiga dné, kamor Vas nar poprej v pervim delu peljamo. Po ti izpeljavi bo potem lahko pokazati napčnost in hudobijo, pa tudi hude nasledke terpinčenja žival, kar bo drugi del obségel, kterimu bomo pristavili nekaj od družeb zoper terpinčenje ali mučenje žival.

*) „Die katholische Religionslehre nach ihrem ganzen Umfange &c. Von J. Gaume, Domherrn zu Revers. Nach der 6. Auflage des franz. Originals übersetzt und mit einem Vorworte von K. Zwickenspflug. Regensburg 1843. B. I. S. 204. ff.

PERVI DEL.

Od čudežev božjih pri stvarjenji in ohranjenji žival, in od njih koristnosti za človeka.

I. Razdelik.

Živali petiga stvarniga dne.

Ko je Bog perve štiri dni že vstvaril svetlobo, vravnal podnebje, zemlji in vodi postavil nju mēje, zemljo z vsem napolnil, česar zive stvari za ohranjenje življenja potrebujejo; stvaril na nebi sonce, mesec, zvezde, in jim odkazal stezé, po katerih se sukati in meziti morajo, je vstvaril še peti in šesti dan vse važe živáli, in clo na zaduje — vsih kralja in gospoda človeka. Sveto pismo to tako le pové:

In Bog je rekel: Mergoli naj po rodi lazijoča siral, in ptice naj letajo nad zemljo pod nébam. In Bog je vstraril rélike sòme in vse šive in lazijoče strari, ter so mergolče po rodi po svojih rodorih, in vse ptice po svojih rodih. In Bog je vidil, de je bilo dobro. In jih je blagoslovil rekoč: Rastite in množite se, in polnite rode morja, in ptice naj se množijo na zemlji. In je bil večer, in je bilo jutro, peti dan. (I. bukv. Mojz. 1, 20-23.)

1. Ribe.

Poglejmo narpoprej ribe, in sicer:

1) Stvarjenje rib. Morska voda je vsa slana; ali ne bomo iz tega sklenili, da je od natore nerodovitna? Kakó pride, da kar na enkrat nebrojno (nezmerno) število živih stvari rodi? Kakó pride, da v ti preslani vodi, ktere naš jezik ne kapljice ne prenêse, ribe živijo, ki so vse zdrave in vse urne in vesêle? Kakó se morejo v ti vodi, ktere pogled je takó žalosten, rediti, in nam mesó dajati, ktero se mnogim bolji zdí, ko mesó vsake druge živali? Vse to se nam zdí nemogoče, in vunder ne moremo tajiti, da je v resnici takó. Pri vsaki stopinji, ki jo po stvarjenji storimo, vidimo, da nas Bog v natori ravno takó, kakor v sveti veri sili, to ko gotovo vérvati, kar mu ni dopadlo, nam uméti dati; in de on, zadovoljin, nam resničnost čudežev, ktere izpeljava, pokazati, dar našiga uma, ali boljše reči, naše nevednosti zastran natore svojih dél in stvarjenja od nas tírja.

Kakó pride, da ribe ne morejo iz vode, kjer ničesar ne raste, iskat si hrane (živeža) na zemlji, kjer je je obilo, sosebno, kjer je Bog te živali takó požrešne storil, da ena drugo pojedajo? Oj modrost Stvarnika! De nobeno pleme ne zgine, je Bog ribam takó sosebno veliko rodovitnost podelil, da je število tistih, ki so za pleme, še zmirej veliko večí, ko tistih, ki so v hrano (živež) drugim odločene.

Pa plemena bolj majhnih bodo vunder kalj pokončane od plemen večih, ki majhne — ko sebi odločen plén — vedno preganjajo in lovijo; sosebno, ker v grozni širini in daljini morja nobeniga zavétja ni, in je vse odperto, vse odkrito? Tukej je Gospod, kakor povsod majhnim in slabim v po-

moč prišel. Majhuim je dal večí urnost ko večím. Zahajajo po takih méstih, kamur večím plitvost vode priti brani. Bog je dal njihovi slabosti in njihovim nevarnostim pristojno previdnost. Pa ko se manjši otmejo, bojo večí od gladu pomerle? Ali se ni bati, de tiste grozovitne ribe, kakor morski sòm, ne bodo več hrane našle; zakaj na globokim je malo rib, in ti strahoviti velikani do broda ne morejo? Vunder pa imajo velik glad, in želodec, ali bolj reči, prepad, ki je v stanu vse požreti. S čém se tedaj te grózne stvari preživíjo? Za te je morje z malimi živali na milijone napolnjeno, katerih ohranjenje je nov čudež.

Takó božja previdnost vse čisto obseže, in ta čudni zmaj, ki je kralj morja, in si z njim igra, perčakuje kakor nar manjši ribica, in še več kakor nar poslednji med njimi, od Stvarnika hrane, ki je potrebuje.

2) Njih ohranjenje. Vse živali, s kterimi je zrak napolnjen, ki po zemlji tekajo in lazijo, in clo tiste, ki v oserčji zemlje bivajo, imajo občino to med seboj, de zrak v se sopijo; brez zraka bi bilo kar precej po njih. Le nekoliko v vodo potaknjene, poginejo. Vunder ima pa tudi voda svoje prebivavce; prebivajo v njenim krili, in umerjó, ako jih iz nje potegnemo. O človek! iz tih svetlih znamenj vunder spoznaj prečudno moč Stvarnika! Pa kakó se zamore v ribah kri meziti? Kakó pride, de jim je veliki mráz vode ne sterdí, ne zledení? Kakó zamorejo v severnim morji pod gorami ledú živéti? Živali na suhim imajo ali goste peruti in rahlo blaznino, ali pa močen kozuh, de so pred mrazam okovarjene. Pri ribah nič kaj takiga ne zagledamo. S čém so tedaj obvarvane mraza vode, ki je še veliko huji od mraza zraka?

Ako ribo v roke vzamemo, občutimo, da je vsa polzka, z neko oljnato mašobo je celo nje truplo prevlečeno. Dalej zagledamo po nji mdeno odejo iz čverstih luskin, ki na tesno ena verh druge v lepi redi ležijo, nekoliko podobno s ploščami pokriti strehi, tode veliko bolj umetno. To je prva odeja. Práj ko do mesa pridemo, jo pod luskinami zopet vso mastno občutimo, od konca répa do verh glave okolj in okolj. Luskiné prevarjejo po svoji terdobi ribo narpervič, da se na bodečim peski ali kamni ne rani, po tem ohranijo luskiné in mašoba skupej, po svoji lastnosti, ki jo zoper vodo imajo, ribi toploto in življenje. Kdo bi ji bil mogel obleko omisliti, da bi bila takó lahka in takó nepremokljiva?

3) Nekterih velikôta. Mislite si žival 90 čevljev dolgo in po priméri debélo; žival, ktere kostí, dolgim drevésam podobne, so pripravne za napravo bárk; žival, ki sama 120 čebrov ribje mastí da; žival, ktere sam prostor oserčja je tolik, da se je pred nekimi leti na Indjanskim v ta izpraznjen prostor, kakor v prostorno hišo, 24 godcov vsédlo, in so čisto lahko sedéli, in prijetno muziko delali; žival, ktera ko se zmézi, velike valove in hud vihar na tihim morji deleč okolj naredí; žival, ktere sama glava je 20 čevljev dolga, in ktere rép, 20 čevljev širok, je dosti močán, ladjo z ljudmi napolnjeno, kviško puhniti; žival, ki pri vsi svoji grozni velikosti, silno hitro valove in valove presíne; žival zadnjič, poleg ktere slôn ni tolik, ko majhno psé poleg slóna: ta veličanska žival je morski gospodovavec — to je morski sôm. Grozno velika se nam zdí ta méra: pa morje jih dosti imá, ki to mero še presežejo. — In ta veliki Bog, ki je to veličansko stvar vstvaril, jo vódi ko pastirček svoje jagunjiče; — in ta veliki Bog se poníža v po-

koršino otrok človekovih! Ali ta misel nič ne reče tvojimu sercu?

Morski sôm (riba baléna, Wallfisch,) nîma zob; namesti zob ima veliko število bílk ob krajih žréla. Te bilke so s svojo korenîno v čeljusti vterjene, také de so po spodnjim in zgornjim delu velicanskih ust proti žrelu razprosterle, in storijo veliko síto, skoz katero iz požiravnika preobilno požerta voda lahko nazaj izpljívka, živalice ji pa vtéci ne morejo, ki se v gerlu znajdejo. Te zibéne bilke (ribja kita), katerih vsak morski sôm več sto imá, so v mnogo rabo ljudém, in se v štacunah po imenu Fischbein prodajajo.

4) Njih korist za človeka. Morski sômi, in vse velike morske živali, ktere samo viditi, bi naša domača žival strepetala in izbežala, so le v globokim morji, ker se bojíjo, de bi na suhim ne ostale, ali zavoljo pomanjkanja vodé ne pocépale. Nevidna roka, ki jih je iz nič potegnila, jih sili v kraje, ktere druge ribe zapusté, jih ohrani pod severskim lédam, jih pošlje tje, de so prebivavcam tistih otožnih krajev v hrano. Letí jedó njih mesó, žgêjo njih mast o dolgih zimskih nočéh, obračajo njih kosti in kože v popravilo svojih čolnov, s kterimi se na ribji lov podajo. Kakó se ti zmaji vlovijo, bote radi slišali. Lôvci tih rib namreč od deleč na sôma neko veliko pšico izstrelijo, ki ima ob stranéh nazaj obernjene grebene, in je na môčne verví dobro vterjena. To pšico imenujejo harpón. Pšica se globoko v mesó zasedá; sôm se podá v bég, vléče pa verv za seboj, ktere konec je vedno pri lovcih. Sôm se premetuje, in se vpéha čedalje huje; in ko veliko kerví zgubí, čisto oslabí, prederzni lovci ga h kraju zvlečejo, in z bogatim plenam obogatijo.

Vse druge važe rib se prikažejo ob primorjih.

Enc pleména se vse čase nalazijo, druge pridejo vsako léto v celih trumah, kakor slaniki (serdúni, áringi). So kraji, kamor ladje in barke v zavetje postavljajo, de jih na enim samim v 2 - 3 mesecih nad dva milijona vlovijo. Vé se vsako léto, kdaj de pri germolijo, in se skerbí, dober lov narediti. V severnih morjih, kamur riba baléna manj zahaja, se slaniki in druge manjši ribe bolj zaplodijo. Včasi jih pa sóm preganja, in tačas jih beží cele trume pred njim, in pridejo blizo suhiga v primorje. Strah pred sovražnikam in želja po majhnih živalicah, katerih je ob primorji vse polno, in so ribam poželjena jéd, stori, de pot toliko hitreje dokončajo. Ako poléti in v jeseni vse poberejo, se jih pozimi vérne zopet v severne kraje nazaj, kar jih je še ostalo. Čez zimo se njih trume zopet močno namnožijo, in se drugo leto povernejo na topleji primorja.

Je še drugih rib, zlatovk, žlahtnih postero i. t. d. narboljših plemén, ki željno do vtokov rék pridejo, in se noter do izvirov razlézejo. Zakaj néki? De dobrote morja tudi tistim ljudem naklonijo, ki deleč od morja prebivajo. Čigava roka jih pripeljá toliko skerbno človeku v prid, če ne tvoja, Gospod? de si ravno takó očitna previdnost tako rédko zahvalo od človeka dobí!

2. Ptice.

Vsegamogočna beseda, ki je brezne morja z živalimi napolnila, je tudi neizmerne širjave zraka naselila z veselimi prebivavci.

Šli smo noter v globočine morjá, vzdignímo se še v višine zraka! Zagledali bomo prepeva-joče popotnike, ki v veselim petji modrost in previdnost božjo oznanujejo, in nas k občudovanju silijo:

1) Po sestavi njih trupla. Pokrta z oljnato masobo in luskinami, gladka in proti répu silno gibcina, s plavutami previdena, ima riba vse lastnosti, katerih je potrebna, da lahko vodo preplava, kjer ji je živeti odločeno. Ravno takó čudna je sestava ptic. Če njih teló le hitro pogledamo, najdemo, da je za vsem kadro (pripravno) za prebivališče, ktero jim je odločeno. Teló ptice ni čez več tolsto, in tudi ne povsod enako obnešeno, popolnoma pa za létati pripravno, spredej špičasto, torej kadro, zrak prerézovati. Peruti so navdol vpognjene, prave vesla, zrak poprijemati, in ptico po višavah nositi; na vsaki strani trupla v popolni priméri je ena perutavka; to stori, da ptica ni bolj na eno stran kot na drugo nagnjena. Z répam se poravnava v letanji.

Kosti ptice so sicer dosti mōčne, truplo skupaj deržati, so pa vōtle in takó lahke, da je zavoljo njih truplo komaj kaj téžji. Nogé so jim takó stvarjene, da krémplji vsako stvar sami od sebé objamejo, ki se konca noge (bi rekli podpláta) zadéne, in da jo toliko terdneje objamejo, kolikor mōčneje se podplata zadéne ali ga pritisne. „Takó smo“ — pripoveduje učeni francóz Šatóbrijan, (Chateaubriand) — „ko smo bili neki večer pozimi ob mraku zagledali, da se je nekaj vrán verh goládniga hrasta vsédlo, mislili, da zavoljo grozniga viharja in hudiga vremena ne bodo pospale, temuč da si le vse vtrudene nekoliko odahni hočejo. Pa ostale so, kamur so se vsédle; niso se menile ne za nevarnost, ne za hudo vreme, in so vsréd burje mirno spále. Séver jih je semtertje mekinil, in mislili smo, da jih bo zdaj in zdaj z vej pométal — ali burja je le storila, da so se toliko bolj vej oklenile, in toliko terdneje spale, kolikor huje jih je potresavala.“

2) Po njih ohranjenji. Ta, ki je na milijone ptic raznih raznih plemén stvaril, skerbí za vsakiga ravno s tisto veliko skerbjo, kakor za celo stvarstvo. Ničesar se ni zgresilo, kar jim je potrebno v ohranjenje in srečno bivanje. — De bi pač ta resnica naše zaupanje v božjo previdnost oživila! Ko vidimo, de naš nebéški Oče za vrabca skerbí, kteriga vrednost komaj pénez znése, kolika mu bo še le skerb za nas, za ktere vsa kri njegoviga Sina ni bila predraga?

Tice storiti kadre, se v daljne kraje seliti, kjer na dolgem dolgem potu večkrat nobene zaloge sebi odločeniga živeža ne dobijo, jim je Bog pod gertane vréčo omislil, ki ji sploh krôf pravimo, kamur si ptica svojo hrano za dalej shrani. Mokróta, ki se v krofu znajde, narpoprej živež nekoliko rasmehčá. Želodec, v kteriga na enkrat le malo živeža gré, stori to drugo — skorej vselej s pomočjo malih kamničkov, ki jih ptica pozoblje, de ji hrano bolj razmélejo.

Popotnik je zdaj z vsem previden; le zopet mraz in mokroto ga je še potreba okovariti. Potreba mu je obléke, de je zrak ne prehladí, in dež ne premoči. In glej, proti truplu je vse pérje mehko in tóplo, proti zraku z dvojno versto grebenčkov prevedeno, na eni strani dáljih ko na drugi. Ti grebenčki so versta majhnih in gladkih nitik, ki so takó modro zložene in ena z drugo sklenjene, kakor de bi bile ob koncih s škarjami pristrižene. Vsaka tih nitik je zopet votla cévka, ki zopet dve verstí tako majhnih nitik ima, de jih okó večkrat komaj razloči: in takó je vsak vsak prostorček na tenjko zadélan, skoz kteriga bi zrak do trupla zamogel.

Pa vsa ta mična skerbnost, na ktero bi mi pač ne mislili, še Stvarniku ni bila zadosti. Ker

bi to potrebno pripravo dež silno lahko pokončal, je Stvarnik ptico še s sredstvom oskerbil, de ji dež ravno takó malo do kože more, ko zrak. Verh tega namreč, de je votla korenína vsakiga peresa z oljnato mokroto napolnjena, ima ptica na zadnjim koncu *) svojiga života kmalo pod kožo veliko zalogo ravno te oljnate mokróte. Ondi je več majhnih odpertín; in kakor hitro ptica spozná, de ji je pérje suho, vmazano ali razcafedrano, vtisne kljun v eno tistih votljín. Kmaló dobí v kljun te oljnate mokrote, in kar hitro potégne peró za pérésam skoz svoj kljun, de je zopet vsa oljnata od zgorej. Po tem takim vodi ni moč premóčiti je, ker vsaka kaplja hitro verh pérja zderčí, in ptica je vsa suha na dežji. — Naša domača perutnína je pred dežjem bolj okovarjena, ko ptice, ki pod milim Bogam bivati morajo, zató je pa s tisto oljnato mašobo tudi manj prevedena. Ali čaplje, gosí, race in druge povodne ptice se z oljnatim perjem že izvalíjo. Zaloga tega olja je v vedni priméri s potrebsino tih ptíc. Še njih mesó ima njega duh, in vsak lahko vidi, kakó pridno si pérje mažejo.

Tode vse časno sčasama mine, in takó se tudi obléka ptíc takó previdno oskerbljena obglóda. Ta armada, ki se v tolikih krasnih farbah bliší, mora večkrat svojo obleko prenoviti, vedno hoče olišpana biti pred mogočnim oblastnikom, ki je njeni vladár. Ko se tedej zima približuje, se oberne ta nebrojna vojska v svojiga mogočniga vladníka; on odprè svoje shrambe, in se pouíza, de je on sam štacunár in krajač, kakor je on sam njih voditelj in ohranitelj. Vse ptice slečejo svojo staro

*) Pri tieji bolezni, ki ji ritna pika pravijo, se zamašijo odpertíne te žlezice ali bezgavkice (Fettdrüse) nad zadnico.

obleko, in dobijo novo zastoj. Zdaj nastopi zima, ne menijo se za mraz. Drugo leto, ko se to zdaj novo oblačilo zopet postara, je že zopet v božjim hranišu nova obleka pri rédi.

Pa od eniga obdarovanja do drugiga mora cela ta ptičja množa pridno delati; kakor človek, si morajo tudi ptice v potu svojiga obraza kruh pridelovati. Njih življenje tече med pétjem in délam naprej. Ničesar pa jim v ta namén ne manjka. Vse ptice imajo svoje orodje in pripravo, pristojno delo, za kteriga so odločene. Dva ali tri zglede bo zadosti v ta razlog postaviti; vidila se bo iz njih previdnost božja.

Vrabič in veči število majhnih ptič se preživí od drobniga zernja, ki ga pri naših hisah ali po polji najde. To hrano dobiti ali si jo razdrobiti, ni velikiga truda potreba. Kljunček, vrat in kratki krempljci to popolnoma opravijo.

Koj druga je kljunaču in mnogim drugim pticam, ki si živeža spod zemlje in iz močirjev iskati morajo, odkoder si polže in červiče dobivajo. Z vrabčevim orodjem ne pridejo kodkam. Stvarnik jim je dal silno dolg vrat in kljun. S tem orodjem razkopajo, in si dobijo, kar jim je potrebniga.

Žolna, ki zopet drugo delo ima, je že zopet drugači oskerbljena. Ima silno dolg pa terd in môčen kljun, špičast in primerjeno dolg jezik, ki je z drobnimi špicami obsejan in odzgorej vedno z limasto žlezo prevlečen. Nogé ima kratke, dva kremplja sprédej, dva zadej, vse štiri vkrivljene. Ta cela priprava je njenim življenju vsa pristojna. Ta ptica žíví od majhnih červičev in drobnih žúž, ki v sredini nekterih veji živíjo, nar raji pa pod skorjo drévja. Pod skorjo speréliga drevja imajo take živalice sploh svoje zavetje: rade si še v deblo votljine naredijo, in se tam poskrijejo. Žolni je

tréba okrivljenih krempljev, de se na veji obderží, kamur zletí; dolge nogé bi ji kar napoti bile; pa dolgiga in môčniga kljuna ji je bilo potreba, de po vejah séka, in operéle in votle veje preiskava. Ako veja zabobní, vé, de je votla. Ostane na nji, in kmalo s kljunam skorjo načné. Zdaj porine kljun v narejeno votljíno, in zažene velik glas v votljíno drevesa, de noter spijoče živalice zdrami in omája. Na to stlači svoj jezik v votljíno: živalice se na špice, ki so po jeziku, nasadijo ali na limasto žlezo primejo; žolna jezik zopet izvleče, in imá svojo zaželjeno obed.

Ko bi vse druge pleména preiskali, bi pri vsaki ptici našli, de ima orodje primerjeno življenju, kakoršnjiga ji je Stvarnik naménil. Pri vsih plemenih se v tem zagléda božja dobrota in modrost.

3) Po njih gnjézdih. Letá neskončna modrost se pokaže še bolj čudno v natornim pogonu, si gnéзда naréjati. Ni mogoče te božje dobrote premišljevati, ki tim slabim stvarcam umetnost in previdnost podeli, de bi serce premišljevavca ne bilo ginjeno. In pred vsem drugim vprašamo: Kteri mojster jih je učil, de gnjézd potrebujejo? kdo jim je povédal, kako si morajo gnjéзда narediti, de jajca vun ne padejo, in de se mladi izvalíjo? kdo jim je povédal, de bi gorkota ne ostala okolj jaje, ko bi bilo gnjéздо prevelíko, de bi vsi mladi prostora ne iméli, ko bi bilo gnjeздо pretesno? od kodi véjo, pristojno priméro velikosti gnjéзда s številam mladih, ki se imajo izvalíti? kteri zvézdomér jim je spisal pratiko, de se v času ne zarajtajo, in vse naprej oskerbijo? kteri matematikar jim je podobo gnjeзда obrisal? kteri učeni mojster jih učil, de si naj terdniši prostor odberejo, in môčno podlogo postavijo? ktera mična

mati jih je učila, duo gnjéзда z mehкими in gibčnimi rečmi, z blaznino in narahljano volno naravnati? In če tih reči ni dobiti, kdo jim je to pri-serčno ljubezen navdahnul, si toliko pérja iz zari-ga života populiti, kolikor ga je potreba, nježnin siroticam pripravno zibko pripraviti?

Pride po tem spomlad, in se začne drevje zeleniti: na tavžente pridnih delavcov je polno opravkov. Zagledajo se zidarji, tesarji, tkavci, ki vsi razumno delajo, de človek jih gledati ostermi. V kateri šoli so se takó izučili? Eni nosijo dolgo slamo v votlino stariga zidovja; drugi si delajo poslopje pod cerkveno okno; drugi išejo konju kako dlako izpuliti, ali volno zbirati, ki je ovci na kakim germiču obvisela. Vsako iše, kar mu pristije. Ako želite prečudno modrost od bližej gledati, koja vse te mojstre vlada, idite h klepki (foglovžu), v kateri je veliko plemen ptic zapertih; položite reči, ki so za izdelavanje gnjézd potrebne na en kúp v kot klépke: skalic, lesá, skorij, listja, sená, slame, mahú, arovec, volne, žide; glejte, s kakošno različnostjo vsak svoje iše! Ta hoče mahú, uni iše perja, zopet eden si zbíra listja; dva druga se borita za šopek volne; in večkrat se vse to ne iz-déla brez prepíra. Sploh se ves razpor končá s sílo; vsako si povlastí to svoje, in odnese, kolikor premóre. Pa vsako pleme drugači gnjezdo na-redí. Je gnjezdo dodélanó, ga obložijo znotrej z mehkim perjem ali volno, véasi clo z žido, potrebno toploto mladim oskerbeti.

In kakošno orodje imajo, vse to doveršiti? Pogledjte lastovko, njeno gnjezdo se od vsih drugih z vsem razloči; vidi se, de preseže njeno moč. Ona ne dela gnjezda iz mahú ali kaj takšniga, ona dela z mortam in kítam, in sicer takó terdno, de se njeno gnjezdo težko razdère. In vunder nima

ne posodve si voda zajemati, ali si pések nositi, ne kélje za zidati. S čém vse to domesti? Glejte, večkrat letí k bližni vodi, razprostre svoje perutnice na kviško, in si napolni žedolec z vodo, po tem letí h prahu, ga poškropí z vodo, ga premeša, tako dolgo, de je mórt, ki ga na to nese, in s svojim kljuncíkam zazída. Stórite, ako bi bilo mogoče, nar umetníšiga zidarja, de ne bo véci, ko lastovka, ne pustíte mu ne rok, ne cevú, ne reci za zidanje potrebnih, pustíte mu samo njegovo modrost in pa en kljun (lastovka ima samo kljún, modrosti nima). pošljíte oba na delo, in glejte, kateri bo poprej káj opravil!

4) Po njih pogonu ali natórnim nagíbu (Instíkt). Ni mogoče, de bi v tem pripomoči víkšiga uma ne obéudovali. Ko je gnjézdó izdelano, ino jajce v njem izneseno, se navade naših delavcov čisto spremeníjo. Ptíce gotovo ne vedó, ne kaj se v njih jajcih znajde, ne, de jih pokriti morajo, de jih izvalíjo. Ali mala žívalca, ki je vsa žíva, nepokojna, níkdar pri míru, pozabi kar hitro na svojo natoro, in mírno sedí v svojim gnjézdícu, dokler dolgo je potreba. Posljedníč prídejo mladi iz lušin. Kolika nova skerb za starca ino stárko, dokler se nova množíca od nju ločiti ne more! Zdaj vésta, kaj se pravi družíno ímeti: namesti za dvoje, se mora žíveža za šestéro ali sedméro oskerbeti. Penica in slavček delata zdaj kot druge ptíce. Srečno, muzika! ni časa prepévati, vsaj le malo kedaj več; mora se že pred svítam za žívežam tekati, ki se po tém z veliko pravico delí. Vsako mladih dobí svoj dél, kakor versta na-nj pride.

Kaj pravím? Míčna skerbnost starca ino stárko premení vso nju natoro: nove dolžnosti obudíjo novo nagnjenje. Ni le za žívež skerbhéti, po-

treba je še, se zoper sovražnike mladičev vojskovati. Poglejte kokoš; kadar je koklja, ni več prvi podobna. Poprej je bila požrešna, zdaj celó več ni. Najde zerno žita, skórpjico kruha, ali clo kaj večjiga, ki bi se lahko delilo; ne bo se ga dotaknila: hitro zakokojaska, in skliče pišeta, ki jaderno vkup tečejo; in kolikor je našla, vse jim prepusti. Koklja zdaj le toliko vživa, da se preživi. Ona ki je po svoji natori plašna žival, je med pišeti vojšakinja, ki nobene nevarnosti več ne pozná, in se nar močnejšimu psu v oči zakadí; v leva bi se zaletéla, ko bi ji blizo prišel.

Vidil sim jo kokljo nekiga dne v okoljni, ki je mnogotere misli v meni obudila.

Podložili so ji račjih jaje! ki jih je tudi po volji izvalila. Ko so račice iz lušin prišle, se vé, da niso bile pišetam podobne. Koklji je bilo to vse eno. Ravnala je ravno takó skerbno z njimi, ko s pišeti, ki so se z njimi izvalile; spravljala jih je pod peruti, jih je gréla in ponôšno za seboj vodila. Cela čéda jo je spoštovala in ji pokorna bila. K nesreči jih pot pripelja do majhniga potoka; ko bi trenil, so vse račice v vodi. Koklja vsa v skerbéh, jih ni iz oči izpustila; brez preneha jih je k sebi klicala, in jim njih prederznost očitala; ozirala se, na pomoč klicala, in vsemu svetu svojo žalost toževala; zopet se k vodi obernila, in male prederzneže k sebi vabila: ali račice, veséle, da so v svojim elementu, so le naprej radovale. Koklja je zmerej vsa nepokojna, kakor da bi samo sebe grajala, zakaj da je švepasto mladino izpod perút izpustila. V kateri šoli, prosim, so te stvarice zvedile, da je voda njih element? Gotovo ne pri koklji.

Po tem pogonu ptice tudi previdijo, kje da

jih nevarnost čaka, poznajo sovražnika, ki bi jim rad škodoval.

Poglejte puro, ko svojo mladino vodi. Včasih se sliši, da žalosten glas zažene, da se ne vé, zakaj de ga. Per ti priči se poskrijejo vse purice pod germovje, travo, ali kar je narbliže: vse zginejo. Ako se skriti ne morejo, se veržejo na tla, in se storijo mertve. Po štiri ure takó ostanejo, da se ne zmézijo, in včasih še dalej. Stara pura med tem večkrat nepokojno kviško pogléda, in ponavlja svoj žalosten glas, ki purice s strahom napolni.

Kdor nepokojno in plašno puro zagleda, se ozira na kviško, kje bi bila nevarnost. Le komaj se zagleda med oblaki, ki se po zraku vlečejo, črna pika, ki se težko razloči. Jastrob ali sokol je, ki ga naše okó še ne doseže, skerbna pura pa dobro vidi. Ta je vzrok strahu. Enkrat smo vidili puro v tem strahu, in mlade na tleh, da se niso zmezile, cele štiri ure, kjer je ropar nad njimi se sem in tam sukal. Ko je poslednjič zgínil, je pura glas spremenila, in z njim splasene purice kar tvegama zbudila. Vse so hitro k nji tekale, s perutkami vahljale, se ji dobre delale, in ji mnogo mnogo povedati imele. Čes so se pogovarjale od nevarnost, v katerih so se znašle, in zabavljale nesrečni zvéri. Kak čudno je vse to! Od kod je pura zvédila, da je jastrob njeni sovražnik, ki ji nikdar ni kaj žaliga storil? Kakó je tako daljino tega zopernika spoznala? In kakó je svojo mladino naučila, da spozná, kaj ta ali ta glas v sebi imá, in da se po ti razliki ravná? — To so čudne reči, ki so nam vedno pred očmi, in vendar se takó redko kdo za nje zméni, in previdnost božjo za nje hvali!

5) Po njih popotovanji. Ptice sploh ne

živijo lét in dan na enim mestu, ampak se preseljujejo, kakor čas léta seboj prinêse. V spomladi pridejo cele trume lastovk v naše kraje, poléti prepelice. Vse te ptice zginejo iz naših krajev, kadar se zima približava; vzdignejo se, in si grejo čez zimo v tople kraje ostaje iskat. Tam najdejo hraniša polne vsega, česar potrebujejo. Rés je, naši romarji nimajo popotnice, še pota ne znajo. Nič ne dé, ne daljina pota, ne širočina morja, ne tema noči, nič jih ne splaši, nič ne vstávi. V zaupanji na velikiga Oskerbnika, ki jih kliče, se zanesejo pot najti, in na potu zaloge in zavetja, in ne goljufajo se.

Ko pride dan odriniti, vidite, kake priprave delajo. Vsako pleme ima drugi običaj (šégo) popotovati. Nekaj jih odletí naprej, kmalo se jih vidi večí ali manji broj (število); in ne dolgo, in velika truma se jih mezi po zraku novimu domu naprot. Mnoge manjši družbe, iz katerih armada obstojí, so si dale namreč znamnje, de se zberejo, na kaki daljni ravníni, ali verh zvoníka kake samotne cerkve; na ravnini divje race, na zvoníku pa lastovke.

Ko je bilo znamnje dano, se na pot podati, se zverstíjo divje race v dolgo rajdo, namreč —, ali v dve rajdi, ki ste spredej sklenjeni, namreč >. Raca, ki naprej letí, prerezuje zrak, in pomaga, de druge za njo ložej letíjo. Ali naprej leteti, je vtrudno opravilo, torej ne déla steze vedno ena plica, ampak pogostama se verstíjo. Posledne, ki so lahkeji, v sklenjeni trumi letíjo, in včasi zrak otemníjo. Več jih ostane v Evropi, in se poskrijejo v ločji ino močirjih, kjer kakor zmerznjene spomladi pričakujejo. Previdnost, s katero si poprej perje z oljnato mašobo prevléčejo, in si glavo pod peruti v klópek zvijejo, jih mo-

krote obvarje: to, kar zadene povodne lastovice (bregovnice); hišne lastovke se pa podajo v jeseni v tople kraje. Tačas se jih vidi velike trume ob brodih srednjega morja, (med Evropo in Afriko), na Evropejski strani se zbirati, in kadar se jih nebrojno število zbêre, se iz kakiga višjiga kraja v pétji čez morje spustijo; večkrat jih barke sréd morja srečajo; rade na razpete verví bark posedajo, de si nekoliko počijejo, sosebno če jim hude burje naprot bučijo; méscia Grojzdotóka (Kozoperska) se ob reki Senegalú globoko v Afriki prikažejo, kjer čez zimo prebavijo in perje spremeníjo.

Ko od ondod zopet v naše kraje priletijo, si poiše jaderno vsaka svoje mésto, vas, hišo, staro okno, kjer je celo svoje nagnjenje pustila, ker je bila láni prijazno tam sprijéta.

Koliko čudniga je v vsem tém? De ojstrost zime in pomanjkanje hrane ptice opomina, svoje prebivališe spremeniti, to se še umi; od kod pa to pride, de, če je vreme še toplo, živeža dovolj, vendar ne ostanejo, temuč ob odločenim času odrinejo? Kteri zemljómér jim je povedal, de bodo v drugim deli svetá toploto in svojo hrano našle? Ktera gosposka skerbí, de se zbor zbêre, in dan odhoda odbere? V katerim jeziku so stare ptice mladim, ki so komaj ene mesce stare, povedale, de svoj kraj zapustiti, in v daljne dežele odriniti morajo? Zakaj so tiste vse nepokojne, ki so v klepki zaperte, kadar druge iz dežele potegnejo? Kakó, de so vse ob enim času za popotvanje pripravljene? Iz kakošne pratike si dan odhoda zapomnijo? Kdo jih na celim dolгим potu v toliko lepi redi obderží? Vse popotujejo skupej; nobena ne letí pred trumo, nobena za njo, nobena ne pride poprej domu nazaj, kakor vse! Oh, ali

se ne vidi očitno, de jih vikši — nevidna modrost vodi?

Zdaj so vse iz naših krajev; ni je več viditi lépe družbe, ne več slišati mične muzike; le nekaj jih ostane pri nas: samotni vrabič, nedolžni kraljiček. Revčiki! kaj bo z vami dolgo zimo? Kdo jih bo grêl, kdo prerédil? Je mila previdnost njih pozabila kalj? O ne. Za nje bo še sonce včas včas milo posijálo; košata hojka, pokrita pojata jim bo v zavetje; brinovi germ bo za nje svoj sad ohranil; na ostrogi bodo jagode v sredi ojstriga mraza za nje mehke ostale.

Res je tedaj, Bog ima skerb za vse ptice. Tiste, ki od nas grejo, gotovo nimajo ne zemljobraza, ne kompása, nobenih žitnic na poti, ne vójvodov, in tudi nobeniga uma ne, in vender vse srečno v svoj novi kraj pridejo. Te, ki ostanejo, imajo tudi iz Njegove dobrote prebivališa, toploto, hrano. Ima pa toliko skerb za drobne ptičice, katerih je dvoje za en sam pénez, kakor sam Gospod pravi: kakó bo še le za nas skerbel, ker za nas ni samo ptíc ampak celi svét stvaril?

Takó je: ptice so za nas stvarjene; njih mesó nam je v hrano, njih pérje v stotero rabo, njih petje v razveseljenje. Nebéski Oče nam jih je blizo naših prebivališ postavil, naj bi nam prepevale in prepevale, sosebno ubogim, jim težave lajšati, zaupanje buditi. Zakaj spričano je, de se ptice, ki pôjejo, večidel le tam znajdejo, ker človek prebiva; ako človek spí, moléjijo, in se še le oglasiijo, ko je čas vstati, de ga hitro zjutrej ko svojiga kralja počastijo; torej so rade blizo njega, de mu muziko delajo. Poglejte nedolžniga škerjančika; rad pohêre kako zernice na našim polji, to de vse lepo plača z mičnim veselim petjem. Ako se človek o

polétji po polji spreha, hitro se vzdigne vesel pevecik mu pred očmi, v péti mu igra se više in više vzdigovaje, vedno mu poje, dokler ga človek sliši: je človek, njegov gospod memo, se zopet spusti na zemljo nazaj, in čaka, da se človek poverne, ki ga ravno takó počasti.

II. Razdélík.

Živali šestiga dné.

Šesti dan je Bog rekel: *Zemlja naj da žival po njih rodovih, živine in lasnîne, in zverin zemlje po njih rodéh. In takó je bilo.*

In Bog je straril zverine po njih rodovih, in živino in lasnîno zemlje po njih rodéh. In Bog je vidil, da je bilo dobro. I. Mojz. 1, 24. 25.

Na to šesto besédo Stvarnika je trojna žival iz nič postala: živína, lasnína in zverína.

1. Živína (domača žival).

Dobrotna previdnost božja se razodéva pri ti živali v popolni svetlobi:

1) V nje umnosti. Beseda živína obséze vso tisto žival, ki je človeku v službo in pokoršino od Stvarnika namenjena, da mu njegove opravila polajša, to kar njegova moč ne premore, domesti, ga z obleko in hrano preskerbí. Bog je zapovedal živalim, ki so môčne, da svojo moč le v službo človekovo obračajo, da s svojo urnostjo človeku

služijo, de clo na glas majhniga otroka paziti morajo, in gredó za njim, kamur jih peljati hoče.

2) V nje zmérnosti. Bogu ni bilo še dosti, de je človeku toliko žival dal, ki so silno môčene in mu pokorne: še prerediti jih, je sam prevzél, dal jim je še poverh nagnjenje k zmérnosti, kar človeku še toliko bolj prav pride. Med tem, de je divja zverína silno požrešna, de bi je ne bilo človeku prerediti mogoče, je domača žival malo, in déla velíko; nekaj suhe trave, kako betvo žita jo nasíti. To je celo plačilo, ki ga od nas hoče za premnoge trude, ki jih za nas prestopí. Pa Bog je s svojo previdnostjo še daleč šel: hotel je, de se ta hrana povsod najde. Ravnine in planine so kakor velike mize, ki za našo domačo žival obilno hrane imajo.

3) V nje službi. Za slabo hrano, ki ji jo damo, glejte, kaj nam vse storé! Želimo kmalo iz eniga kraja v drugiga? — Konj se rad da obsedlati ali vpreči, de nas spravi, kamur želimo. Prav zlo si prizadeva, svojimu gospodu prav po volji storiti. Nar manjši znamenjice je zadosti, de gré na desno ali na levo, hitro ali počasi, de le voljo gospodovo spozná. Ne naveliča se vleči ali nositi, naj si bo pot še takó dolga, steza še toliko slaba: tudi čez dereče vode se spustí, nič ga ne uplaši. Je treba svojiga gospoda braniti? tudi to storí. V vojsko gré z njim: v sredi orožja gré naprej brez strahú. Bučanje trublje (trobente) še le povikša njegovo serčnost. Blisk mečev ga ne uplaši. (Job. 39, 12.)

Glej zdaj vóla, ki se počasi mézi: ta žival ni takó prijazna in prijetna v svojim vedenji; k pridu nam pa ni manjšimu. Polje bi si radi obsejali? Denite mu telége na vrat, priprezite ga k oralu, rad vam bo brazde oral. Kar ste vsejali, je do-

zorélo. Žetvo bi radi poshranili? Priprezite ga pred voz, snopje vam zvózi v skednje. Želite nekaj od pridelkov prodati? Priprezite ga zopet, rad vam bo, kolikor hočete, zvozil na terg. Derv bi rad za zimo? Iesá za poslopje? Obtelegajte ga in priprezite: le recite, in kar hočete, bo storil.

Velika je korist, ki jo storita človeku ta dva hlapca. Še tretji hlapec je, še koristnejši. Konj in vól sta predraga; prerediti ju tudi le premožniši zamore, ubogim tega ni moči. Ubogimu je Bog ósla odločil, naj mu bo hlapec.

Ni ponôsen ko konj, pa toliko bolj miren in ponižen; ne močán ko vól, pa toliko bolj potepzljiv. Ne gré ravno hitro, pa varno in neprestano. Ne vpéha se, in kar veliko veliko veljá — svojih služb ne cení. Ni izbirljiv. Osat, še kaj slabejiga mu je dobro! —

Kaj čemo pa še le od psa reči, njega, zvestiga prijatla, spremljevalca in varha človekovi-ga? Psov je več važ, pa tudi dobrote so različne, ki nam jih je Bog po ti stvari podelil. Eni so, de nam dom noč in dan varjejo, in zvesto na straži stojijo, drugi, de pastírjem pomagajo, zverino od čede odganjati, in čede vganjati. Lovski pes je močán, zraven tega pa úren in uméten, in takó v razveseljenje in korist; kóder (Pudel) najde, kar je zgubljeniga, in razveseljuje otročice. Ako njegov gospod zbolí ali oboža, kóder ga ne zapustí; toliko zvesteje mu je vdan, ga iše razveseliti, in mu pomagati. Naj gospod oslepí, vodil ga bo od praga do praga: in težko bo razsoditi, kaj bolje sercé gane, ali slépi prosác, ali vsmiljeni kóder, ki se z žalostnim očesam po dobrotnikih ozíra, in za svojiga gospoda milošnje prosi. — Slépec umerje. Kdo misli dolgo na-nj? Ubožen je bil; ubožni prijatla ne gleštajo. Nihče se ne razjoka na gomili pokopa —

razun eniga — njegoviga psa! Pes ga ne zapusti ne v življenji, ne v smerti.

Konj, vól, osel so človeku dani, de mu tovore nosijo, in pridno delajo; pes, de ga varje, spremlja in vódi; pa še so reči, človeku še bolj potrebne, ko vse to, namreč hrana, obléka. To dobí od čéd. Očitno je, de je krava, kôza, ovca le zató pri nas, de nas obogati. Damo tem živalim kakšniga zeliša ali pa jim pripustimo, de si same na polji zbirajo, kar nam v nikako rabo ni; in povernejo se zvečer domú, de se pomolsti dajo, in nam posodo z mastnim mlekom napolnijo. Komaj preteče noč, in njih vimena so že zopet polne zdrave hrane za nas.

Ena sama krava previdi celo hišo s potrebnim mlekom in zabelo. Krava ubogiga je pa kôza, kakor osel njegov konj. Ovcí je zadosti, de je pozimi obléčena; poleti nam prepusti svojo volno. — Takó se vidi, de je živína le za tó pri nas, de nas podpira in nam življenje polajša.

2. Laznína *).

Modrost in moč božja, ki se iz velikih délnatore takó svetlo razodeva, se nič manje pri živalcih ne kaže, ki po tléh semtertje gomzijo, ali si okoli nas po zraku igrajo. Tudi te našo pamet k občudovanju silijo, naše sercé pa k hvaležnosti spodbadajo. Bog sam nas opominja, te stvari premišljevatí; še pri mravlji se lahko modrosti učimo. „Pojdi k mravlji, o leni!“ se bere v svetim pismu (prig. VI, 6). Kar nas pri mnogih plemenih tih živalc z občudovanjem napolni, je:

*) Tu sém spadajo kokci, buže, muhe, mušice in drugi obadi (Insecten).

1) Njih kinč (lepotija.) Ako se ni Bogu nevrédno zdélo, jih stvariti, ali se bo človeku kalj, jih premišljevatí? Njih drobčinnost, mislimo, bi nas izgovorila, de jih zaničujemo — za merčes imamo; pa ravno drobčinnost je nov vzrok, modrost Stvarnika občudovati, ki je na toliko majhnin prostorček — na pičico, de jo golo okó večkrat viditi ni v stani — toliko posodvic, žilic, nitik, glavo, sercé, želodec in pa toliko gibčinnost in urnost združil! Nepremišljenost in neobčutnost jih ima za naslédek naključbe ali clo za snetje nature. Okó hvaležniga premišljeavca pa zagleda nad njimi modrost božjo, ki jih ne zanemari, ampak s sosebno skerbjo oblači, oborožuje in z vsem previdi, česar potrebujejo. Oblači jih nar modrejši umetnik s sosebnim dopađenjem; zakaj nobeni stvari ni toliko kinča nasul, ko mnogim tih malih živálic. Njih obléka, njih perutce, njih glavica je vsa nakitjena, de se nar lepši farbe, visoko siva, živo zelena, goreče rudeča s srebram in zlatam in clo diamantami v narlepši razliki po majhnim telesci svetijo.

2) Njih orožje. Tista modrost, ki je mične živalce toliko verlo okinčila, jih je tudi oborožila od verha glave do konca života, in storila pripravne se vojskovati, popadati in se braniti. Imajo sploh môčne zobé, ali žago na obe strani, ali želó in dve pšici, ali močne kleše. Iz lusk zložen, krenljiv oklep jim pokriva in várje cel život. Ki so rahlejiga života, so z gosto dlako povsod posute, to stori, de ne občutijo pritiskov ali mahlejev, in de se ne ogulijo takó lahko.

Skorej vse se v nevarnosti otmejo z bégam, ker so silno urne; ene hitro odletijo, druge se jaderno spustijo iz mladike po niti, in vtečejo zoperniku; še drugim pomaga gibčinnost zadnjih nog, na ktere, ko se vprejo, hitro daleč odskočijo.

Kdo ne bo vnét, ako vidi Stvarnika nebés in zemlje, de se s temi živalcami s tolikim dopadanjem pečá, ktere mi zaničujemo!

3) Njih prebrisanost. Ene tih živalic so predice, in predejo, de jih nobeden človek posnemati ne more. Imajo po dve preslici in perstice de nit delajo. Druge so tkavci, in delajo platno in mreže, imajo zató klobčiče in čolnice. Zopet druge so dervarji, lés izdelujejo, in imajo po dvě sekirci, de zasekujejo. Še druge so, ki vosek pripravljajo, imajo za to žlice, kélje, stergúlje. Več jih je, de so tesarji in mizarji, razun žage in klěš, s katerimi je njih glava previdena, imajo še na drugim koncu života svéder, ki se raztegne, skrajša, obrne, kakor je potreba. S tem orodjem si izvotlijo dobre prebivalnice, de cela družina vse po volji v njih prebiva, in se preživí; vsréd sadja, pod skorjo drevesa, večkrat v nar teršim lesu. Veliko zmed njih zna dobro precejati. Imajo za to rívc, ki še čudniši stvarjen ko slónov, eni služi za mehur, de v njem sladkor preceja, drugim za jezik, de okušajo; in skorej vsim za cevko, po kateri serkljajo. In poslednjič so vse umetni zidavci, in delajo za se krasne poslopja, ki so z vsem popolnoma previdene, česar je le tem prebivavcam treba.

So te živalce silno umetne, so tudi silno učene. Vse so naravoslovci, in vedó z zeliši obračati; vse so kemikarji (ločivniki), zvézdoméri, številniki; nikdar se ne zmotijo, de bi cvetlice od cvetlice ne razločile, izgrešile rastliko, ki jim je v živež namenjena, ali de bi kaj pozneje ali hitreje delati začele, kakor čas leta svetuje; ali de bi delo primeri in potrebi nasprot osnovala. In zdaj, kje se takó izučíjo ti umetniki, ti učeni? Kdo je učenik červíčov in svilopréjk? Od kod ima-

jo mravlje svojo čudno učenost? Kje se čebéle toliko naučijo?

4) Njih drobje. Kaj še le od tege poročemo? Malo jih je, ki bi ne bile razun z bistrimi očmi tudi z občutnimi rožički previdene, ki čez oči sežejo, in pred truplam naprej išejo, de sosebno kadar je tema, zapazijo, kar je v prid ali v kvar živalci; in de se ogniti zamore temu, kar bi jo vmazalo, vtopilo, ali preterdo zadélo. Zadenejo rožički v kaj mokriga ali terdiga, že vé živalca, de ji nevarnost proti, in se verne.

Razun tih in mnogih drugih pripomočkov še ima veči del tih živalic zmožnost létati. Nekatere imajo po čveterere perutnice, druge po dvoje, ki so pa takó rahle in tenke, de bi se pri nar manjšim ribanji obglodale; zató imajo dva môčna pokrova čez prave perutnice. Taka je pri Španski muhi, spomladanskih kebrih i. t. d.

Se nam že to, kar nad timi živalcami zagledamo, toliko čudno vidi, koliko čudniši bi nam še le to bilo, kar je skrito našim očem in našimu umu, ko bi se nam odkrilo? Vsaj dobriemu sercu bo to, kar nam je znano, zadosti, de Stvarnika toliko čud moli in ljubi.

Ker smo dozdam te živalce sploh pogledali, dajmo še ene v posameznim bolj na tanko preiskati. Pojdimo v šolo

a) h mravljem. Mravlje so združene, kakor deželani kraljestva, imajo svoje postave, in natančni red. Kùp, kteriga si za prebivalíše skladajo, je podoben mestu, po kterim je mnogo cést razpeljanih od shrambe do shrambe. Nekaj tih prebivavcov opravlja zidarsko delo: obloží lice tal, de je obstoječe, z ílam. Druge mravlje, tiste ki jih sploh vidimo, so tesarji; zbirajo z veliko

pridnostjo bilke lesa, jih nastavijo ob cestah, napravijo iz drugih bilk, ktere poprek unih naložijo, pristojin strôp; in ko je vse to opravljeno, so ravno te mravlje umetni krivci, in naredijo streho čez vse to iz skalic, slamic, ličja i. t. d. Pri prvim pogledu se vidi, de vse to vse križem leži; ako se pa mravljinjek bolj na tanko razgléda, se vidi, de je vse po polni priméri in veliki umnosti izpeljano. Ene shraniša imajo, de si svoj živež v nje poshranijo, druge, de jajca in mlade červiče v nje pospravijo.

Kar vtiče živež, si ga z veliko pridnostjo vkup nosijo; zagleda se zdaj ena, de nese merto muho, zdaj druga, de zerno kakiga sadu daleč spravljá. Nobeni ni pripušeno, brez déla pohajati: ene se pošljejo v oglede, in kakor hitro kaj véci plén najdejo, oznanijo to celi družini, ki se hitro združena podá, in se najdeniga zaklada polóti. Lonec sladkórja (cukra), kos satovja, clo ena sama zrela hruška jih spravi celo armado na noge. V izbi več sežnje od tal jih bo vse polno okoli sladkorjeviga lonca, dokler se jim ne vzame, ako ga je le ena mravlja sapazila, in srečno do svojih tovaršic to veselo novico donesla. Pot tje in nazaj jim je odkazana, vsaka se mora odkazane steze deržati.

Pa pota so večkrat dolge in krive. Previdnost je pa tem popotnikom pomoč podelila, se nikdar zmotiti. Kakor gosence tudi mravlje povsod sléd za sabo pustijo; koder hodijo. Tega sledú okó ne spozná, le ovohal bi se. Naj potegne kdo s perstam enekrat po zidu, po katerim se gori in doli plazijo: in vsaka bo obstala, kakor do tistod pride; ene se bodo nazaj obračale, druge na levi ali desni strani naprej poskušale, dokler se ne bo ena

bolj serčna podstopila, naprej se podati in drugim pot narediti.

Ko so mravlje celo poletje v vednim delu doprinesle, se po zimi v svoje prebivališče poskrijejo, in sad svojiga truda uživajo. Desi je pa ravno mravlja vsa pridna, se za zimo dobro oskerbeti: zadene njena skerb, hrano zbirati, še bolj njene mláje. Mlad plód je mravljem v toliki skerbi, de tačas, ko se iz jajčkov izsnuje, cela družina drugiga opravka nima, ko njemu streči. — Pač bi se vsak pri mravljiši vselej kako koristno resnico naučil, kadar koli blizo njega pride, ko bi le nekoliko zraven premišljevale postál! — Podajmo se zdaj v šolo

b) h čebélam. Pri čebélah najdemo narmodrejši vravnano kraljestvo. — Vse čebele eniga panja (úla) vlada ena sama. Ona je kraljica in mati vsih drugih. Zató jo pa tudi celo kardelo v veliki časti ima. Nikdar je ne vidimo same, temuč cela truma jih je okoli nje, ji streči, čast ji skazovati. Ene ji poklanjajo medú, druge rahlo iz nje telesa spravljajo, ko bi si bila kako betvice vmazala. Ako se sprhaja, se je vse ponižno ogibajo, de ji prostor naredijo.

Veči del čebél so delavke. One izdelujejo satovje, ki je po toliko čudni primeri izdelano. Iz cvetja si ga nabirajo. Kar ene naberejo, druge izdelujejo. Ene prevzamejo vosek v piskrice izdelovati, druge to delo do čistiga izgajajo, in zopet druge s pokrivavki piskerce zadelujejo, ki so z médam napolnjeni. Ker je namreč méd za zimo namenjen, bi se spridil, ko bi ne bil pred zrakam takó popolnoma zaokovarjen; še druge pitajo mlad plód: vsaka vsaka ima svoj opravek.

Tistim, ki na béro grejo, se ne dá ničesar

na pot, ker se lahko vé, de pri nabiranji medú ne bodo samih sebe pozabile. Kterim je izdelovanje satovja izporočeno, imajo delo polno truda. Gládijo in gládijo s svojimi usticami, nogami in celim telescam delo satovja, dokler ga do čistiga ne izgledijo. Clo toliko od dela ne prenehajo, de bi si jésti iskat šle; temuč ene izmed njih so za gospodinje, in z živežem po úlu semtertje hodijo, in lačne delavke oskerbijo. Zmenijo se namreč po znamenjih: lačna delavka vpogne svoj rivčik pred gospodinj; to kaže, de bi jésti rada; gospodinja ji káne ene kapljice medu na rivčik. Je majhna obed pri kraji, se okrepčana čebelica zopet k delu poverne, in se trudi s celim telescam kakor poprej.

Cemu tolika pridnost? Za koga ta žlahtni sok? Oh! za mé, za moje usta, ki se tolikokrat odprejo, de bližnjiga gerdijo in pohujšajo, živali kolnejo, in tega žalijo, ki jim toliko sladkobe po nedolžni živalci pripravlja! — Pojdimó še

c) h sviloprejkam, (svilodam, židnim gosencam). Kakor nam čebéle nar sladkejši jéd podelíjo, takó skerbijo svilopréjke za nar žlahtniši obleko človeka. Takó se posluži Bog v rédu natore kakor v sveti veri nar slabejšiga orodja, velike reči ispeljati. Svilo (žido), v ktero se dolgo dolgo časa nihče ni oblačil ko kralji; svilo, ki se drago prodaja, nam podelí borni červíček, ki se očesu ne vidi več vreden, ko de se poceptá.

Sviloprejka naredí iz nekaj svoje hrane žlezast in gost sok, ter ga shrani v dolgi vréči, ki je vsred njeniga životca skrita. V gobčiku ima kožico z luknjicami prevedeno. Skoz dvě teh lúknjic izpustí dve kaplji soka, s katerim ji je vreča napolnjena. Ti dvě kaplji ste po tem ko dve kódelji,

iz katerih svojo nit préde. Nit ene same sviloprejk-ke je okoli 2000 čevljev dolga.

Takó je červíč, kteriga se nam le pogledati nedostojno zdí, blagoslov celih deželá, vir bogastva, milijone lidí preživí! —

Je sviloprejka delo svojiga poklica doveršila, je dolgo v prid človeka prédla, in se nagne njeno življenje svojimu koncu, začne za se delati; spréde in stké si svoj mertvaški pert, v kteriga se vsa zavije. Ali umerje? Nikakor, spremení se v verliga metuljčika, ki je vsa nova stvar. Prej je bila sviloprejka vsa pozemeljska, težko se je premikala; zdaj je vsa urna, se ne derží več zemlje, zaničuje sploh, se tál dotakniti. Prej je bila zoperne podobe, zdaj je okinčana s prelepo krasoto žlahtnih farb. Prej je bil nje živež ves srov, zdaj léta od cveta do cveta, in živí od medú in juterne rôse, in teka od veselja do veselja; prostost vživa po celi natori, in jo lepšati pomaga. — Živa prikazen našiga vstajenja; de bi le v številu izvoljenih bili!

3. Zverína, in vse tiste živáli, ki se nam nepotrebne ali clo škodljive zdijo.

Poprej ko človeka, je Bog še tudi zverino stvaril, ktera mu je k mnogimu pridu. Človek jo loví, in si nje mesó v živež, nje kožo v obleko, in vse drugo v prid oberne. Božja dobrota in ljubezen do človeka se v tih živalih očitno kaže.

Pa tudi grozovitne diyje zvéri, strašne kače je Bog šesti dan stvaril. Čemu so pa te? Žive znamnja so mogočnosti in modrosti Stvarnika. Svét je delo neskončne mogočnosti, modrosti in

ljubezni. Po vsaki reči, ki jo je Bog bil stvaril, je rekel: „Dobra je, to je, popolnoma je pristojna moji misli, in namenu, za kteriga sim jo stvaril. Svét je dober, ker mojo slavo oznanuje; svét je dober, ker človeka mojo mogočnost, modrost in ljubezen do njega uči; svét je dober, ker grešniga človeka poboljša, ker ga vstavlja, mene pozabiti, ali če me pozabi, ga k meni nazaj kliče.“ Vse to doseči pomagajo tudi grozovitne zverine.

Kače. Leté so 1) silno prebrisane in urne, nekatere grozno velike in čudno močne; 2) nam odpravijo mnogo žival, ki bi nam polje popolnoma pokončala, ko bi se preveč zaplodila; 3) nar veči prid je pa ta, de učijo grešniga človeka se mogočniga in strašniga Boga bati, ki je na tavžente taciž žival stvaril, kterih bi ena sama bila zadosti, celo deželo pokončati. Ravno to se mora reči od divjih zvéri.

Ko je Bog gôre in gojzde z živalimi vsake važe napolnil, je hotel človeku pokazati, kakó deleč de gré njegova previdnost, ker so take zvéri, za ktere človek clo nič ne skerbí, po skalovji in pušavah popolnoma oskerbljene. Desi nimajo ne šotora, ne shrámb, ne pomoči od človeka, so vender sploh bolje rejéne, lepši izražene, urniši, močnejši kakor tiste, za ktere gré človeku skerbeti.

Kakor kače, služijo te divje zvéri 1) nam velikost božje previdnosti kazati; 2) človeka v strahu obderžati, ker ga učijo se tresti pred tistim, ki je toliko strašne zverine stvaril, ktero njegova roka zderží, de iz pušav ne smé; 3) človeku v pokorjenje, ki je zavoljo svoje nepokorsine zaslužil, de bi mu vse stvari pokorsino odrékale; 4) divja zverína je človeku v prid, ker mertve trupla drugih živalí pobera, povžije in takó prevarje, de

se zrak ne spridi in ne okuži; 5) služi človeku, ker je z drugimi živalskimi plemeni v vedni vojski; in privarje, de se živali preveč ne namnožijo, ki bi po tem sad in pridelke polja pokončale, ali domači živini škodovala. Roka, ki zverino nad druge živali izpusti, jo zopet vstavi, kadar bi menila žival bolje iztrebiti, kakor je za ohranjenje pleména potrebno.

Iz vsiga tega, kar smo do zdaj svojim bravcam razkazali, se vidi, de ni stvari, ki bi ne razodevala božje vsegamogočnosti, dobrote, ljubezni, prečudne modrosti in previdnosti. Tudi, kar se nam nepotrebno ali clo škodljivo vidi, ima svoj poklic. Ena stvar, ena žival je zavoljo druge. Čemu so gosence? vpraša nedvednež; čemu je toliko družiga merčesa?

Pokončajte vse gosence, in tudi ptice bodo kmalo izginile. Ptice, ki so nam v živež, in ptice, ki so nam s svojim mičnim petjem v razveseljevanje, nimajo, ko se vležejo, nobeniga družiga živeža, ko gosence in červiče. Iz svojiga gnjezdica čvičijo gôle h Gospodu, in on jih z živežam oskerbí, ker jih z gosencami in červiči povsod prevídi. Gosenc ni, dokler se ptice ne vležejo, in jih zopet ni, kadar mlade ptice dorastejo, in druge hrane potrebujejo, ki jim jo polje podelí.

Dokler so bile pticam v živež gosence potrebne, je bilo prav, de so tudi gosence svojo hrano imele. Hrana za nje je zeliše zemlje. Imajo, ko mi, svojo pravico do zelenjave zemeljske. Sam Bog jim jo je dal, ki ni le samó človeku rekel: „Glejte, jaz sim vam dal vse zeliše, ki seme stori na zemlji, in vse drevje, ki ima seme svojiga

plemena, de vam bo v jéd;" temuè je tudi pridjal: „ino jaz sim to dal tudi vsim živalim na zemlji, in vsim pticam pod nebam, in vsemu kar se na zemlji mézi, in v čemur je življenje, de imajo jesti.“ I. Mojz. 1, 28-30.

Ta pravica, ktero imajo gosence in druge živalice do zeliša, nam je večkrat nadležna. Pa krivični smo, ako mermramo, ravno ker te živalice to pravico od stvarnika imajo; smo slépi, ker ne vidimo njih koristi, ali se vsaj delamo, kakor de bi je ne vidili; lakomni, ker si to svojimo, kar je Bog drugim stvarém odločil. Čés de bi nam mravlje, gosence, in vse živalice, ki jim merčes pravimo, vse ljube bile, ko bi nam méd spravljale ali žido prédle; ko pa takó očitniga prida ne vidimo, jih želimo iz svetá! S tem pa nočemo rêci, de bi človek ne smel merčesa pokončati, ako mu očitno škodo dela, zakaj človeku je pripušeno, žival v svoj prid obračati, kratko malo ne pa jih terpinčiti ali martrati. Če jim namenjeniga živeža ne dovoliš, ker bi ti vtegnile sadne drevesa i. t. d. pokončati, pokončaj jih, de se jih boš znebil in de jim ni treba od lakote počasi poginiti. Pravica ti je dana, škodljivo žival pokončati, ne pa je nevsmiljeno terpinčiti.

Povérh vsega tega so nam pa stvarjene rečí še v podučenje. Človek se sramuje svoje nehvaležnosti, ko vidi kakó mu je merčes vse pokončal, kar je Bog takó obilno pred njegovimi očmi razgernil. Človeka to poniža, in ga neumniga povzdigovanja ozdravi, ko vidi, de Bog svoje masovne armade nad njega pošlje, namreč trume gosenc, kobilic, kebrov, namesti de bi lêve in tigre nad-nj izpustil. Ljudí ponižati, ki se môčne, razumne domišlujejo, ki se bogate, samosvoje štejejo,

kaj stori? Merčesu ukaže pokazati jim, de so nezmožni sroteji. — Potrebno je, de ima človek vedno to resnico pred očmi, de mu je zemlja tuji kraj, in življenje skušnja. Vse, kar mu veselje kazí, vse kar mu srečo kalí, vse kar oblakov čez njegovo življenje nažéne, je poslanik z nebés, ki mu pravi: Misli na to, de sreča ni tega svetá. Naj bi umel nauk, ki mu ga živalice dajejo, in nezmérno poželjenje bi se vgnalo; cela človeška družina bi bila v lepi zlogi med seboj, ker bi serca ničesar napèniga ne želéle!

Takó ima vse svoj namen in svojo korist, „ker je vse, kar je Bog storil, dobro ob svojim času.“ (Pridg. 3, 11.) Ako naša slaba pamet ne spozná, zakaj je Bog to ali to storil, nam bo pripušeno kalj prizadevati si, kaj dodjati ali odvzeti? Poslušajte prigodbo, ki v kratkim vse obséze, kar je bilo tukaj rečeniga.

V poslednjim stoletji sliši Miroslav (Friderik) Pruski kralj, de vrabči v deželah njegoviga kraljestva vsako léto nad poldrugi milijón vaganov žita požró.

Kolika škoda! Ne smé se delj dopustiti. Po tem takim da povelje, s katerim za vsako vrabčevo glavo odločeno plačilo izgovori. Vsak Porús je lovec. Ubogih vrabčev je od dné do dné manj. Ta lov ima tak spéh, de ob leti daniga povelja vrabča skorej najti ni bilo. Ljudstvo se je nadjalo narboljši letine; in kralj je mislil, kakó dobro, de jo je iztuhtal. Ali kaj se zgodi! Léto potem je vse živo gosene in kobílic, ker jih vrabči, njih narhujši sovražniki, več ne zatirajo; in pokončajo vse čisto po travnikih in polji. Pokončava po polji je bila tolika, de ponížani Miroslav nič potrebnišiga ne vé, ko navtegama svoje povelje prekli-

cati in oestro prepovedati, eniga samiga vrabča več v svojih državah umoriti.

Glejte, ljubi prijatli! čuda vsigamogočniga, neskončno modriga in dobrotljiviga Boga! Nar manjši živalica je takó umetno narejena, de ji noben človeški um ne pride do konca.

In te dela božje modrosti in dobrote niso zató vstranjene, de bi jih človek smel brez uma in brez potrebe kervováríti in nevsmljeno terpinčiti!! Odgovori človek! kdo ti je dal pravico, božjo modrost in dobroto, ki se tudi nad živalimi razodeva, zaničevati? Če pa te pravice nimaš, si hudobnež, ki z nogami mandra dela stvarnika nebes in zemlje!

DRUGI DEL.

Od napènosti, hudobije in škodljivih naslédkov terpinčenja neumnih žival.

I. Razdelik.

Žival terpinčiti je zoper postavo božjo.

Kar smo do zdaj od živali razkazali, očitno priča, de se v stvarjenji in ohranjenji tih stvari vsegamogočnost, modrost in ljubezen božja glasno oznanuje. Sama pamet bi že zdaj lahko sklenila, kakó grešno in kakó nasprot božjemu namenu ravna, kdor neumno žival terpinči. Vunder pa hočemo tudi še to razkazati.

Volja neskončno dobrotljiviga Bogá ne more kaka druga biti, ko ta, de se vse njegove žive stvari svojiga življenja veselijo. Tudi neumno žival Bog ljubi in z veliko dobroto za njo skerbí. Tega so nam priča besede večne resnice Jezusa, ki govori: „Poglejte ptice pod nebam, ne séjejo, ne žanjejo, ne spravljajo v žitnice, in vaš nebeški Oče jih živi.“ (Mat. 6, 26. Luk. 12, 24.) Kakó se po tem takim človek smé podstopiti, žival terpinčiti, jo brez potrebe in iz hudobije moriti, za katero Bog z toliko dobroto skerbí? Ali se smé tak človek še kristjan imenovati, ali zamore srečo od Bogá pričakovati, ker vunder božjim svetim namenam čisto nasprot déla?

De vsegamogočni Stvarnik vse svoje stvari, po tem takim tudi neumno živino ljubi; de je njegova volja, naj človek z živalimi vsmiljeno in po pameti ravna, in de je njih terpinčenje po naši sveti veri velik gréh, nam kažejo nasledne izreke iz svetiga pisma:

„Kdor narmanjšimu silo stori, preklinja nje Strarika.“ Prig. 14, 31.

„Vrsmiljena sodba ga bo zadela, ki ni vsmiljenja storil.“ Jak. 2, 13.

„Vsmiljenje hočem, in ne daritve.“ Mat. 9, 13.

„Šest dni delaj, in opravlaj vse svoje dela, sêdmi dan je pa Sabota (počivni dan) Gospoda trojiga Boga; tedaj ne opravlaj nobeniga dela, ne ti, ne troj sin, ne troja hci, ne troj hlapec, ne troja dekla, ne nobeno troje živinçe, ne ptujic, ki je med trojimi vratami.“ V. Mojz. 5, 13. 14.

„Bodite vsmiljeni, kakor je vaš Oče v nebesih vsmiljen.“ Luk. 6, 36.

„Gospod, ti pomagáš obema, človeku in živini.“ Psalm 36, 7.

„(Bog) da živalim njih hrano, mladim krokarjem, ki k njemu vpijejo.“ Psalm 147, 9.

„Ali se ne kupi droje rrabčev za en vinar? in vender ne pade ne eden zmed njih na tla brez vašiga Ocela.“ Mat. 10, 29.

„Pravi Bog Jonu: Ali bi se ne imel jaz vsmiliti mesta Ninire, v katerim je toliko nedolžnih otrok, in — toliko živine?“ Jona 4, 11.

„Imáš živino: imej skerb za-njo.“ Sirah 7, 24.

„Pravični ima skerb za življenje svo-

je živine; oserečje hudobnih pak je nevsmiljeno.“ Pripov. 12, 10.

„Ako boš vidil osla tega, kateri te sovraši, pod lororam ležati, ne pojdi nemo; ampak pomagaj mu na kriško.“ II. Mojz. 23, 5.

„Ne orji z volam in oslam skupej,“ (ker bi namreč oslu pretežko bilo, z volam skup orati). V. Mojz. 22, 10.

„Ne rezi volu gobca, kader v skednji troje zito mane.“ Mojz. 25, 4.

„Kader greš po poti, in na kakim drevesu ali na zemlji kako tiče gnjezdo najdeš, in mater na mladih ali na jajcih sedeti: ne rzeši mater z mladiči vred; ampak pusti jo, če ji mlade vzameš, preč zleteti, (de namreč ne bo po dvojim žalosti imela), de ti dobro pojde in de boš dolgo živel.“ Mojz. 22, 6-7.

(Spomina vredno je, de je tukaj ravno tista obljuba pristavljena, kakor pri četerti božji sapovedi.)

V II. Mojzesovih bukvah (23, 5.) bremo, de vsak, ki vidi živinče pod svojim bremenam pasti, ga vzdigniti in za-nj skrbeti mora, tudi tedaj, ko bi živinče bilo sovražnikovo, in ko bi se tudi lastni dobiček med tem zakasnil. V 5. Mojzesovih bukvah (22, 4.) stoji pisano, de vsak, ki vidi, de živinče na poti pade, dolžnost ina, mu svoje pomoči ne odreči, temuč mu na noge pomagati, ga varvati in prizanašati mu.

Se na mnogih drugih mestih svetiga pisma se bere, de je človek dolžen, živini lepo streči, in vsmiljeno z njo ravnati.

Kdor božjo besedo posluša in jo izpolnuje, ter si prizadeva, v duhu keršanstva, ki je ljubezen, ravnati, ne bo nikdar v stani, kake živali,

bodi si ktera hoče, terpinčiti, ji udov poškodovati ali je brez potrebe umoriti; zakaj vsak tak spozná, de je velika prederznost, to pokončati, kar je Vsegamogočni iz narmodrejšiga namena stvaril. Nobeden človek ne more Bogu dopasti, ako njegove modre dela brez premislika ali clo iz hudobije v nič déva; velik gréh stori, nevsmiljeno djanje dopernese, kdor žival terpinči; ker nam Bog ni dal pravice, z živaljo po svoji termi, nevsmiljeno ravnati, temuč si jo le v prid obračati.

Bog je res človeka postavil gospoda neumni živali; pa misliti, de nam je pravico podelil, z njo nevsmiljeno ravnati, nam že pamet ne dopusti. Kakó bi bil Bog, neskončno svet in dobrotljiv, človeku dopustiti zamogel, z živaljo, ki bolečino občuti kot človek, hudo ravnati? Umoriti smemo žival, de si jo v živež oberremo, zakaj sam Bog nam to dopusti, ker pravi: „Vse, kar se giblje in živi, vam naj bo v hrano;“ (1. Mojz. 9, 3.) Umoriti jo smemo, ako bi nam drugači bila škodljiva; nikdar je pa ne smemo nepotrebno terpinčiti. Hudo tedaj grešijo vsi tisti, ki pustijo ubogo živino stradati, v nesnagi poginiti, ki ji več nalagajo, kakor nesti ali peljati zamore, ki jo nevsmiljeno pretépajo; zakaj oni ravnajo nasprot namenu Stvarnika, ki je žival, desiravno sosebno v prid človeku, vender tudi nji v veselje stvaril. „Pravičeni ima skerb tudi za živež in pokoj svoje živine. (Prig. 10, 12.)

II. Razdelik.

Žival terpinčiti pripeljá hude nasledke.

1) Kdor je nevsmiljen do živali, je tudi nevsmiljen do ljudi. Tega priče so mnoge skušnje; zmerej se je še našlo, de so se taki vsi vsmiljeni do svojiga bližnjiga skazali, ki so z živíno lepo ravnali, nasproti pa tudi, de so mučitelji (terpinčarji) neumne živali bili preganjavci, sovražniki in trinogi človeka. Ko si tedaj prizadevamo, živalim njih pravico otéti, ob enim srečo človeške družbe podpiramo. Bolje ko se bo vsmiljeno z živíno ravnalo, manje bo neobtesanosti, divjosti in nevsmiljenosti med človeki; bolje pa ko se ljubesen med ljudmi vterdi, lepši bo svét, srečnejši cela človeška družina. To so modre vladarstva in vsi ljudje zdrave pameti in dobriega serca vsih časov spoznali. Od tod izhajajo modre postave zoper terpinčenje živáli, pa tudi čversto podpiranje pametnih podložnih, de se volja vladavca izpolnuje. Ko bi kedaj doživéli, de bi terpinčenje živali popolnoma iz lic zemlje izginilo, gotovo tudi ne bo več lahko slišati, de človek človeka preganja, stiska, v pravicah kratí, celo ne, de mu po življenji streže!

Naj nam kdo ne reče, de se najdejo ljudjé, mehkoserčni do živali, terdoserčni pa do človeka, zakaj če gremo ti reči bolje do živiga, bomo našli; de miloserčnost do živali pri takih ljudeh ni splošna ali občinska. Če kdo vidi babo, de kakiga pséta priserčno rada ima in z njim vse ljubeznjivo ravná, do družine pa nobeniga vsmiljenja nima: ne réci, de se resnica našiga terdenja ne izpriča. Kar to babo za pséta vnema, ni modra vsmi-

ljenost, ni vsmiljeno sercé, ampak le samogoltna prijaznost, neumna mehkužnost, nam ravno takó zoperna in zaničljiva, kakor nam je pametna milosercénost do živali vsa ljuba čednost, za katero bi radi vsakiga vneli. Ta baba ravná s psétam vse ljubeznjivo, je pa do drugih žival neobčutna; kaj tedaj čuda, de z družino in ubogimi ljudmi hudo déla? — Vidili smo že neumneža, de je v ostudniga psa ves zateleban bil, ubogo máce pa od lakote poginiti pustil, nedolžno jagnje v kakim temnim kotu brez vse polage zaperto deržal, v kuhnji gosí, kúreta počasi terpinčil, predin de so pocépale. Ubogi ljudjé, ki se s takim živinskim trinogam pečati morajo!

V nekim sostavku némškigá časopisa „Dresdner Wochenblatt“ se tale važna resnica bere:

„Mož, ki s svojo živíno hudo dela, bo ravno takó s svojo ženo in s svojimi otroci počel, ako mu pred očí pridejo, kadar ga jeza zgrabi, ktere se po gerdi navadi drugači ne iznebí, ko de jo občutiti da, bodsi komur hoče. Strast, živali terpinčiti, porodi strašno oterpnost serca, ki lahko tolika priraste, de je človek v stanu, clo bližnjimu po življenji séci. Ona jezo takó podžjga, de nje plamen do strašniga divjanja priraste. Človek, kterimu je ta strast serce spridila, povsod priložnosti íše, svojiga bližnjiga razžaliti, mu britkosti naklanjati. Po tem poti zavodi človeka, de se ne vstraši več kervi svojiga bližnjiga prelíti. Ljudomórci (vbijavci) so bili poprej terpinčarji neumne živali.“

Te besede, ki so se tolikokrat resnične spričale, kažejo, kakó potrebno de je, terpinčenje živali, kolikor je koli mogoče, zatirati, de se že v mladih sercih ljubezen do živali vkorenini in vsako terpinčenje ostudi.

Le ljudjé brez miloserdja so v stani, žival nevsmiljeno terpinčiti: grozne pošasti so taki ljudjé, in bati se jih je tréba.

Saj še same živali so med seboj vse milosérčne, si ena drugi pomagajo, ena drugo varjejo, ena drugi strežejo. Ljubezen in vsmiljenje, ki ga živali med seboj imajo, je toliko, de včasí človeka globoko v serce gane. Take zglede pri domači živini vsak dan lahko vidimo. Pa clo živali, ki se nam zaničljive zdijo, brez te ljubezni med sabo niso. Kakó ostudne se nam zdijo podgane, in kakó mično prigodbo slavoviti Lesing (Lesnik) od njih pové. On pripoveduje, *) de ko je eno noc bil do polnoči pri mizi sedel in pisal, zasliši, de pod mizo nekaj zaropoče. Pogleda, in zagleda veliko podgano na krožniku, na katerim je bil ostal koscek jederčne pogače od njegove večerje. Ko je podgana koscek okusila, je zginila v tla. Čez neke minute pridejo tri podgane, katerih dvé ste tretjo nekak mično peljale. Ko so se najédle, je Lesing vstal, jih zapoditi. Dve ste zbežale, tretjo je vlovil. Ko jo je nekoliko pregledal, je našel, de je bila slépa, in starka unih dvéh, ki ste ušle.

Kakó vsmiljene so mnoge živali proti človeku, in tudi še tačas, ko je on nevsmiljen proti njim! Ljubezen psa do njegoviga gospoda zamore lice grozovitnežev osramovati. Ta žival je hvaležna in dobra svojimu gospodu, če je on še toliko terd proti nji. Náte prigodbo:

Neki človek je hotel svojiga psa potopiti. Pès se je branil, kolikor se je mogel. Njegov gospod se razkači, in začne ubogo žival nevsmiljeno pre-

*) Krautheimers „Gründliche Unterweisung in der kathol. Religion.“ Dritte Auflage. Mainz 1842. II. Theil. S. 358.

tepravati; v divjim terpinčenji omahne in pade s psam vred v globoko vodo. Ko pès vidi, de je njegov nevsmiljeni gospod v nevarnosti vtoniti, si z vso močjo prizadeva, in grozovitneža iz globočine izleče ter ga smerti reši. Pès, ves vesel, de je gerduna smerti otél, pozabi na hude batine, ki jih je od njega prejel, skaklja okoli njega, in ne vé, kaj de bi počel od veselja. Kaj pa neobčutna pošast stori? Ko si je nekoliko odihnul, popade zopet uboziga pseta, in ga v vodo verže. Uboga žival milo ječí za pomoč in vsmljenje, se ozira žalostno h grozovitnemu nehvaležnežu, dokler v valovji ne zgine! Ali nima taka žival tavžentkrat več občutnosti in miloserčnosti, ko tavžent takih ozvirjenih pesjanov, ki so svojo žlahtno natoro takó grozno spridili, de so divjiji od nar divjiji zviradi v Saharskih pustínah!

Človek, ki kaj taciga storiti zamore, je gerd lažnjivec, ako pravi, de imá ljudi rad. Nima jih ne, akoravno se ti perduša! Kdor miloserčnosti nima, je v stani narhujši hudobije dopernesti: nima je pa, ako je pri živali ne razodéne. Tolovaji, ki so na listvicah svoje gerdo življenje sklenili, so nar poprej ubogo žival terpinčili, po tem se ljudi lotíli.

Neki velikaš, ki je v svoji hudobi takó deleč prišel, de je nad svojiga lastniga očeta segel. in ga umoriti hotel, kar bi bil tudi storil, ko bi posebna previdnost božja ne bila očeta iz rok strasno gerdiga sina otéla: je imel v mladih letih veselje, nedolžno žival terpinčiti. Narljubši kratkočas mu je bil, hišne zajčke tergati, in po tem gledati, kakó so počasi poginili.

Starodavni narodi, desi ravno ajdi, ki jim ni mila luč svetiga evangelja svetila, so spoznali, kam to pripeljá, ako se neumna žival terpinči, in

so si režno prizadevali, otroke od takiga ravnanja odvracati. Atenčanje (Gerškiga naroda) so pobiča, ki je neki živali okó izbil, k smerti obsodili: bali so se namreč, in sklenili iz tega nevsmiljeniga djanja, de bi iz pobiča hudoben in ljudem nevaren človek izrastel. — Dogodivšina nam kaže cesarja Domicjana, ki je v prvim stoletji po rojstvu Izveličarja rimsko kraljestvo vladal, strahovitiga trinoga, ki si je z življenjem ljudi igral. Kaj pak čudo, ker je od mladih nog hud terpinčar živáli bil! Vsak dan se je odločeno uro v svojo stanico zaperl, in je žive muhe na zlate iglice nasajal, ter z veseljem gledal, kakó se mučijo, prédin pocepajo.

Kakor se z nar veči nejevoljo obrnemo proč od taciš gerdih, nevsmiljenih ljudi — ravno takó naše serce od veselja igra, ko vidimo ali slišimo milo ravnanje z ubogo živinco, ktera je k našimu pridu vstvarjena, naši skerbi izročena. Povedali bomo tedej svojim ljubeznjivim braveam neko prigodbo, ki se je v Frajburgu na Nemškim perpetila, ktero je slavni nemški pesnik Janez Vogel v pesmico zložil, in ktero so naš prečastiljivi in mnogozasluženi korar, gosp. Valentin Stanig prav prijetno v slovenski jezik predstavili. Gotovo vam bo dopadla, in razveselil vas bo miloserčni razsodik Frajburžkiga sodnika. Poslušajte jo:

Zvon sile.

Na Frajburžkim tergu
Je stala hišica,
Priprosta, opušena,
Od sape vétrana.

V nji je zvonček glasen
 Ob stropu se majál,
 Kdor bil je v kaki sili,
 Je z njim na znanje dal.

Navada opušena
 Letá že zdavno je,
 Je hišica poderta,
 Krog ternje vidi se.

Nihcè za verv ne prime,
 Več zvonček ne zvoní,
 Ker časi so pretekli,
 De kdo v pomoč hití.

Al čuj! zvonček zapoje
 Spet enkrat z vso močjó,
 Ko vse že v terdim spanji
 O pol noči je blo.

Sodník prestrašen slíši
 Zvoniti, in ne vé,
 Al sile zvon je, al
 Mu blod'jo le sanjé.

Izkliče naglo hlapca,
 Ter z njim na terg hití,
 V pomoč potrebnim priti
 Če prav o pol noči.

Ko hišco luč razsvetli,
 Kjer mili zvon šumí,
 Pogleda v poderišče
 In strah ga obletí,

Ker notri konja vidi,
 Le kožo in mēdlo kost,
 Nadložnim' leta vzele
 So mu oči svetlost.

Iskáje kake kèrme
 Težko se še po konc'
 Derží, na vèrvi gloda
 Zapôje sile zvonc.

Serce sodniku zgane,
 Ko vid' žival terpet' —
 Domú jo vkaže gnati
 In s klajo preskerbet'.

In ko se zarja dela,
 Ko vstajajo ljudjé,
 Sodnik ukaže priti
 Župane vse pred sé;

Ter konja jim pokaže
 Rekoč: „moj gost je bil,
 Nocoj je velko silo,
 K' je lačen bil, zvonil.“

Mi veste li povedat',
 Čigav je konj letá? —
 „„Jez vem““ — mu neki stari
 Župan odgovor dá.

„„Konj derzniga Šteféta
 Župana bil je last,
 Ki se je z mestno trumo
 Bojval za našo čast.““

„„Pogumniga na vojski
 Nevarnosti otmè,
 Ga hitro k svojim nêse,
 K' so v terdim boju še.““

„„Ko umira, sinu vkaže,
 Za konja skerb imet',
 Za hlev in tèčno kermo
 Mu vselej poskerbét'.““

„Zapoved pak spolniti
 Več sinu mar ni blo,
 Ko ostára se, spodivši,
 Od doma, da slovó.“

„Sercé — sodnik pristavi
 Me bitko zabolí,
 Ko slišim, de živina
 Takó se zapustí.“

„Nevsmiljen'ga tožila
 Pa ni zastonj žival,
 De jo je nehvaležnik
 Ob kermo in hlév perprav'l.“

Koj da sodník povelje
 Zakrivcu k sodbi prit'.
 S trepetam Štefe pride,
 Omuknjen in pobit.

Sodnik bliz' perpeljati
 Da konja bolečin,
 „Poznaš li konja? vpraša
 Ti nehvaležni sin!“

„Od smerti, véš, očeta
 Je v boji rešil bil,
 Zdaj star, šebák in slép je,
 Si 'z doma ga podil!“

„Bog slepimu pokazal
 Je v sil' pomoč dobit',
 Ga k vervi tam napeljal,
 De jél je zvon zvonit'.“

„Pravica te obsodi,
 Pregreho zdej spoznaš,
 De zopet stari reví
 Obilno kerme daš.“

„Mi pak bomo skerbeli,
De zvest dolžnost storiš,
De ž'vali nehvaležno
Od zdej ne zapustiš.“

„Pomisli pak: Bog vidi,
Kar skrivno se ravna,
Bod' hudo, bodi dobro,
Pred njim se skrit' ne dá.“

„In tudi če sodnika
Zvon sile ne zbudi,
Terpečiga terpljenje
V nebó k Bogú kriči!“

Stanig.

Terdoserčnež ne občuti nikakiga vsmiljenja, ampak le veselje, ko stvarice, ki si pomagati ne morejo, terpeti vidi, ali jim sam terpljenje nakloni. Živ pekel bi bil ta svet, ko bi takó deleč prišlo, de bi ne bilo drugih ljudi, ko taci, iz katerih serca je miloserčnost zgínila. — Oj žalostnih nastopkov grozovitne navade žival mučiti! Pa še niso pri kraji. Nevspametno, nevsmiljeno terpinčenje živali tudi

2) Zdravje in življenje človeka v nevarnost postavi. Izpričano je, de je mesó taci žival, ki se dolgo davijo in terpinčijo, popréj ko se umorijo, silno nezdravo, in de tako mesó še lahko smertne bolezni nakloni. Psi in tudi druge živali stéčejo, ako so nevsmiljeno terpinčeni, in lahko grozno škodo naredijo. Večkrat se je prigodilo, de so ljudje zboléli, tudi de so se clo ostrupili, ki so mesó vživali od živali, katero je mesár nevsmiljeno terpinčil, poprej ko jo je zaklal. Pripustite, de kar smo tukej rekli, z zgledi spričamo.

Neki telebàn je ubogiga psa pred voziček vpregel. Ubogi pès težko pézo vleče, in se vpira in vpira, kolikor zamore. Hudo ga žeja, moč ga zapuša, péšati saènè. Ali èloveška pošast, namesti nedolžno žival z jedjo in pijáčo pokrepčati, ali vsaj nekoliko voziček tísati: začne réveža nevsmiljeno pretepati, in vsega raztepeniga odpréže, ter izpustí. Pès stèče, vgrizne več drugih psov in tudi ljudi, in hudo grozo vasi Lošvici nakloni.

V Andelfingi na Švajcarskim je pri neki obedi več ljudi kar na enkrat zbolélo. Zdravniki v pomoč poklicani so soglasno poterdili, de so vsi ti strup dobili, in de strup izhaja od mesá, ki se je ostrupilo, ker je mesár popréj žival terpinčil ko jo je zaklal.

Pozimi léta 1838 se je v Gajldorfi na Wirtenberškim sedem oseb pri jétrinih klobasah ostrupilo. Preiskanje je iskazalo, de se je kri svinjeta ostrupila, ki je med klanjem hudo terpinčeno bilo. — Torej je tudi škodljivo, svinje, sosebno velike, zvézane voziti, zakaj to storí, de kri oterpne, začerní in ostrupí, takó de mesó in kri takiga svinjeta èloveku lahkó smert prinese.

III. Razdelik.

Nekaj od terpinčenja žival posamezno.

Živinca je božja stvar, božji dar. Človek jo sme — slišali ste — v svoj prid obračati in jo sme tudi umoriti, ko mu je za zivež potrebna ali ko mu je nadležna, škodljiva, nevarna ali če ni za nobeno rabo več. Kratko nikar pa nima pravice terpinčiti jo!

Kaj pa se pravi živino terpinčiti ali mučiti? boste vprašali. Na to ob kratkim odgovorimo: de vsakteri, ki ji po nepotrebnim bolečine in težave naključí, živino terpinči. Kaj de je terpinčenje žival, to potem takim vsakimu človeku že njegovi um da: živina mu tega z besedo dopovedati ne more. Okorno, nepokorno ali leno živino kaznovati (štrafati) ali pa terpinčiti jo: ni vse eno. Uno je včasih potrebno, to pa vselej hudobno. Tudi potrebne kazni morajo vselej svojo mero imeti, zakaj skušnje učijo, de se tudi pri živini več z lepim ko z gerdím opravi.

Desiravno vsakimu človeku že um da, kaj de se pravi živino terpinčiti, hočemo vender mladim in starim bravcam, ki morebiti tega ne vedó, nektère zglede pred oči postaviti, de bojo mnogoterost terpinčenja bolj natanjko razumeli.

Žival terpinči mlado otročè, ki metulje, muhe, kebre, kobilce i. t. d. loví in jim perutice ali noge potèrga in populi, ki so jim potrebne, de zamorejo letati in si živeža iskati.

Žival terpinči, ki metulja na igló zasadí, de počasi pogine; ali pa kebre prebada in ž njimi malinček napravi, de ga revčiki gonijo in de se do smerti vpehajo.

Žival terpinči nevsmiljeni naravoslovec, ki metulje in kebre na igle zasaja, de si nabéro obadov množí. Natoroznanstvo je sicer potrebna reč: vsmiljeni mož pa namaže poprej iglico v tabakovo sokrovco, ki se na dnu tabačnih pip steka in nabodeno žival neutegama umorí.

Žival terpinči, kdor nedolžne ptice z žerečo iglo slepi, de bi mu bolj pele.

Žival terpinči gerdún, ki pticam po tolovajsko gnjezda podéra, jajčika pokončá, starki

mladiče ali pa mladičem starko vzame, de revčiki morajo od lakote poginiti.

Žival terpinči, ki iz hudobnosti golobico ali kako drugo nedolžno žival brez potrebe zadavi, ki mu iz rok zoblje in je vsa krotka.

Žival terpinči, ki ne more memo kake živine iti, de bi je ne sunil. Taka se nar večkrat pesam godí, ki so naši nar zvestejši prijatli.

Žival terpinči noroglavec, ki mačkam na noge orchove lupine persmolí, de se uboga žival vsa vpeha.

Žival terpinči, ki za psi, mačkami, ku-retnino i. t. d. kamne luča, de jih rani in jim brez vse potrebne bolečine napravi.

Žival terpinči gerdún, ki vožnji živini čez moč naklada, in jo nevsmiljeno pretepa, če mu vleči ne more.

Žival terpinči tolovajski voznik, ki živino po glavi bije, če mu preobloženiga vozá peljati ne more, ali če mu le količkaj napak stopi. Boj se ga, taciga hudobneža, nikar mu ne hodi blizo: zna tudi tebe po glavi vsekati!

Žival terpinči lakomnik, ki ji potreb-niga živeža in pijače ne da, in ki jo prehudiga mraza ali prehude vročine po svoji moči ne obvar-je, ali jo v hlevu v vedni nesnagi stati puští.

Žival terpinči, ki bolno, ali premlado ali prestaro žival vprega in jo čez moč naganja.

Žival terpinči, ki kruljevo ali pa po vra-tu in herbtu do kervaviga ranjeno in vso oder-to živino čez moč k delu sili, brez de bi ji po-prej rane zacelil.

Žival terpinči voznik, ki vso izpehano in potno, lačno in žejno pred kako kerčmo pod milim nebam o dežji in mrazu stati puští, on pa

v kerčmi pije in v pijančevanji denar zapravlja. Povejte mi, kdo je večji živina, tak gerdún ali njegov konj?

Žival terpinči mesarski hlapec, ki, predenj živino zakolje ali pobije, jo po nerodnosti ali nevsmitljeno norčevaje dalje časa terpinči.

Žival terpinči goljufen hlapec, ki živini namenjene klaje perterga, de živina lakote terpi, on pa po goljufii perhranjeni oves, senó i. t. d. prodaja.

Žival terpinči, ki brejo kravo ali kobiljo čez moč perganja.

Žival terpinčijo mesarji in tisti živinski kupčevavci, ki teleta po kmetih in mestih nakupujejo in jih potem terdo zvezane na voz naložujejo, de ubogi živini glavice čez lestvice (lojtre) doli do koles vesijo s kervavimi očmi, iz ust molečim jezikam, polne bolečin, brez piče in pijače celi dan, in brez odeje, akoravno hudi mráz razsaja, de vse škriplje, ali huda vročina jih perpeka, de bi skorej zgorele! Oj, nesvmiljenost brez konca in kraja! Na pol mrtvo perpeljejo ubogo živino do mesnice; kri ji je zavrela in ta zavrelca se razlije po žilah živine, kakor strupena reč in vse mesó se pokvari in dostikrat clo človeškemu zdravju škodljivo postane. — Po več krajih na Nemškim imajo bolj omikani mesarji take vozove, na katerih živina pokoncu stoji, ali imajo saj na obeh straneh vozá dile pervezane, na ktere zamorejo teleta svoje glave položiti; zvezane pa niso z vervjo (štrikam), ampak s slamnatim povreslam (zadernico). Oj, de bi slovenski mesarji tudi take vozove napravili, kateri bi se brez velikih stroškov napraviti dali! Kaka bistra glava med Slovenci bo lahkó napravo taciga vozá iznajdla in si s tako znajdbo hvaležnost vsaciga

dobriga kristijana zaslužila! Ni hujšiga terpinčenja kakor to, ktero morajo telički prestati, ki nam — pečenino (prato) dajo?

Žival terpinči tudi tisti mesár, ki klavno živino nespametno goni in jo s psi pred klanjem hudo razdraži, zbega ali raztogoti.

Žival terpinči, ki prešiče hudó zvezane vozi, de se jim od težav krí ostrupí.

Žival terpinči, ki s psi in opicami (merkevcami) po svetu hodi, razne igre (komedje) z njimi vganja in jih na vse viže terpinči, de se gledavci smejaajo in mu kak krajcar dajo. — Gerdó je, s terpinčenjem žival krùh služiti si. Ko bi se bil tak lenuh kaj učil, bi mu ne bilo potreba, s tako gerdo igro si kruha služiti.

Žival terpinči, ki psè v naložen voz perprega, ki niso za vožnjo vstvarjeni.

Žival terpinči noroglavec, ki z mišmi in podganami brez potrebe razne gerde burke vganja, predenj jih umorí.

Žival terpinči konjederec, ki psè loví in namesto de bi jih brez mučenja umoril, jih poprej po tolovajsko terpinči.

Žival terpinči, ki volam jarm na glavo vprega, namesto de bi jim komát kakor konjem naredil. Konj in vol imata nar večí moč le v persih, ne pa v glavi, kakor nekteri neumnež brez glave misli.

Žival terpinči, ki svojimu konju pozimi ojstarih podkov ne da, de uboga živina po ledu v vednim strahu iti mora in pada.

Žival terpinči, ki vozno živino poleti prehudiga brenceljnoviga pika po svoji moči ne varje, kar se prav lahko z ribjo mastjo, ali z kuhano vodo orehoviga perja z majhnimi stroški odvráča.

Žival terpinči, ki žive ribe v suhe hraniša deva, de počasi hudo smert storé.

Žival terpinči kuharca, ki rake ali polže v merzli vodi k oguju perstavi, namesto de bi jih neutegama s kropam umorila.

Žival terpinči kuharca, ki živi ribi luske sterže in živo v loncu k ognju perstavi.

Žival terpinči kuharca, ki karetnino živo skube ali ji prepočasi kri spustí.

Žival terpinči, ki živim žabam zadnji del odreže, kožo odére, in prednji del napol živ proč verže, de v hudih bolečinah počasi pogine.

Žival terpinči, ki konjem po neumnosti v nekterih boleznih čjelust do kervaviga bôde ali žgè, ki jim zdravila skozi nosnice vliwa i. t. d.

Lahkó bi izgledé nevsmiljeniga in grešniga ravnanja z živino še na dalje peljali, ko bi mislili, de bi ti bravcam zadosti ne bili, jim dokazati, kaj de se pravi živino terpinčiti.

Oj, de bi pač ti izgledi mladost, pa tudi odrasene ljudi k miloserčnosti spodbodli, de bi gerde navade opustili in se na vso moč prizadevali, gerdeže svariti, ki nevsmiljeno z živino ravnaajo in terpinčenje žival z besedo in v djanji braniti. Živinca je božja stvar, je božji dar. Ako bi môgla, tožila bi, kakor oslíca Balama, rekoč: „Kaj sim ti storíla? zakaj me terpinčiš?“

IV. Razdelik.

Od kod izvira terpinčenje žival?

Na to vprašanje sveto pismo ob kratkim takole odgovori: „Pravičnimu se smili življenje njegove živine, sercé hudobniga pa je ne-

vsmiljeno.“ Kdor tedaj žival terpinči in ž njo gerdo ravná, naj bo v kmetiški jopi ali v gospôski suknji, je grozoviti človek in kaže divje sercé. Terpinčenje žival izvira tedej večidel:

1) Iz divjiga in hudiga sercá in prirojene grozovitnosti. Terpinčenje žival in pobijanje ljudi se najde nar bolj pri sirovih in zarobljenih ljudéh, posebno móžkiga spôla. Ženske so sploh boljšiga sercá, ko móžki.

2) Iz neumnosti. Dosti je tacih neumnih ljudi na svetu, ki ne uméjo, de je pregrešno žival terpinčiti, akoravno so že stokrat in stokrat iz prižnice slišali, de je Bog zapovedal, de naj se sedmi dan tedna živina spočije; de naj se na polji zgubljena živina gospodarju nazaj pelje; de naj se ôslu, ki se je pod bremenam zdrusnil, na pomoč pride; de naj se volu, ki žito mane, gobec ne zaveže; de naj se ptiče gujezdo, v katerim starka na mladih ali na jajčikih sedi, ne poškoduje; de naj se starka spustí in mladi le ob pravim času perderžati smejo i. t. d. i. t. d. (II. Mojz. 23, 12. V. Mojz. 22, 1. 2. 4. 6. 7. 25. 4.)

Nekteri človek je clo takó neumen, de ne vé, de živina ne more čez svojo moč vleči ali letéti. Taciga bedaka ne bo nič spokorilo, kakor v voz ga vpreči, in če ne bo mogel ž njim naprej, takó dolgo po glavi ga biti, de bo na kolena padel in spoznal, de je živino čes njeno moč naganjal.

3) Iz zaničevanja žival. „E kaj! živina je živina“ — pravi marsikteri gerdún — „jez sim gospodar.“ — Pač si gospodar, de se Bogú vsmili. Bedák, ki tako govoriš — ali ne veš, de je tudi živina Božja stvar, polna čud Božjih, de tudi živali imajo občutke, in de kakor tí bolečine občutijo? Ali ne veš, de bi se ti slaba péla, ko

bi živine — od tebe zaničevane živine — na svetu ne bilo? Ali ne veš, de ti živina živež in obleko daja, in premoženje varje? Pomisli, de bi ti ubog revčik bil, ko bi živine ne bilo! Živina nam daja clo mnogotere zdravila, in ko bi krav ne bilo, bi bilo že tavžent in tavžent ljudi od kužnih kóz pomerlo! Za take gerdúne, kakor si ti, bi sicer škoda ne bila, ali vzele bi nam bile prezgodej že marsikteriga pravičniga možá, marsikteriga učenika ljudstva, marsikteriga dobrotnika človeškiga naroda! Živina tedej zasluži, de z njo lepo ravnamo.

4) Iz nepremišljenosti. Nekteri človek nima ravno hudiga sercá in živino terpinči le za kratek čas, ker ne pomisli, de bi ji vtegnilo to ali uuo ravnanje hudo djati.

5) Iz baharije in napuha. Nar večkrat morajo konji zavoljo neumne baharije terpeti.

6) Iz lakomnosti in samopridnosti. Nekteri človek hoče s svojim edinim konjičem, kterim se lahko rebra štejejo in klobuk na kukovico obesi, nar težji bremena prepeljavati in naložuje in naložuje na voz, kar na-nj more. Pride pod kak velik klanec — ali mislite de bo kake dva groša za priprego plačal? nikdar ne, češ bo že bičnik (gajželnik) pomagal! Tega pa ne premisli gerdún, de konj od taciga nezmerniga dela grozno terpi, slabí in dostikrat na poti pogíne. Kdor konja po glavi bije, sam sebe — svoje premoženje — bije.

Če imá revni človek živino, je gotova, de nima ne on ne njegova živina potrebniga živeža, in de obadva terpita. Obá sta vsmiljenja vredna in nobeden človek beraču ne bo za zlo vzel, de živini postreči ne more, ker sam nima dovolj jesti. Ali če tak reven človek hoče nevsmiljeno iz kostí svoje

živine poslednjo mervico muzga izvleči, sam sebi gotovo škodo dela in se bo kmalo še ob poslednje premoženje pripravil.

Nevsmiljeno ravnanje z živino je vselej ne-pametno in nam v škodo.

V. Razdelik.

Pomočki zoper terpinčenje žival.

Vidili smo, od kodi de izvira terpinčenje žival. Pomočki se bojo tedej lahko našli. Poglaviti pomoček je tedej napeljevanje mladih in starih ljudi k lepimu zadržanju do žival. To se zamore doseči:

1) Z lepim, kristjanskim izrečnjem otrok. Mladim otročičem se mora miloserčnost do živine globoko v serca vdihniti in starši naj že pri prvih otročjih igrah zvesto na to gledajo, de otroci žival nikdar ne terpinčijo.

Kar Anžik se navadi,

Se Anže ne odvadi.

Na poduku staršev je vse ležeče. Starši! otroci so vam izročeni, kar jih od mladiga navadite ali odvadite, to jim bo globoko v sercu zapisano ostalo. Marsikteri bi ne bil razbojnik in vbijavec postal, ko bi ga bili starši o mladih letih miloserčniga ravnanja do živine vadili; zakaj žalostne prigodbe nam kažejo, de so odraseni vbijavci večidel že mladi terpinčarji žival bili. Mater! k vam se obrnemo — ve ste vedno okoli svojih otročičev, ve imaste mile serca — vas torej prosimo: pazite na svoje otroke kakor na punčico v očesu, de bojo vedno z nar manjši živalco miloserčno ravnali!

2) S pogostimi poduki v cerkvi. Beseda duhovniga pastirja je nar močnejši bramba zoper vse, kar je Božji zapovedi nasproti. Tavžent in tavžent terdovratnih ljudi je že živa beseda govornika na prižnici ganila in marsiktero serec je že na enkrat omečila, kakor je omečil božji glas nekdaš Savelna, ko je kristjane preganjal in mučil.

3) S podučanjem v šolah. Miloserčnosti mladost učiti imajo učeniki vsaki dan nar lepši priloznost. Šolski učeniki so veliki dobrotniki človeštva, če dolžnosti svojiga lepiga in imenitniga stanu zvesto spolnujejo. Skorej bi rekli, de imajo, kar blaženost mladih sere vtiče, učitelji malih šol veči vrednost kakor učeniki vikših šol, zato ker je na prvih podukih nar več ležee. Zatorej, dragi prijatli, učite kar koli zamorete, svoje učenčike lepiga zaderžanja do žival; očitajte ojsro gerdo in nevsmiljeno ravnanje; dajte jim večkrat te in enake *) bukvice brati in pogovarjajte se z njimi od tega, kar so brali; ukazajte jim pesmice se iz glave naučiti, ktere so na koncu teh bukvic v ta namen pridjane. Storite vse to, in mili Stvarnik nebes in zemlje vam bo Svoj

*) Napeljevanje k pobožnimu življenju in lepimu zaderžanju. Iz nemškiga prestavljeno in natisnjeno po povelji milostljiviga in prečastitljiviga kneza gospoda gospoda Antona Alojza, Ljublanskiga škofa, od Dr. Simona Klančnika c. k. učenika bogoslovstva v Ljubljani 1840.

Kratke povesti s podobami za mladost, starše in učnike, poslovenjene iz nemških bukvic Monakovskega društva in na svitlo dane od Goriškiga društva zoper mučenje žival.

Blaže in Nežica v nedelski šoli. Učiteljem in ucencam spisal gosp. A. Slomšek, sedajni opát in mestni fajmošter v Celji.

blagoslov dal, de boste dolgo živeli, in de Vam bo dobro.

4) **Z** lepimi izgledi. Lep izgled več izda, ko nar lepši beseda. Naj tedej starši, učniki in vsi odrašeni ljudje lepó z živalimi ravnajo, de bo mladost se po teh izgledih lepiga zadržanja vadila. **Z** lepimi izgledi se bo več opravilo, ko z nar hujšimi kaznimi (štrafingami).

5) **Z** družbami zoper terpinčenje žival. Od teh bomo v tretjim in poslednjim delu kaj več govorili.

TRETJI DEL.

Od družb zoper terpinčenje žival.

Po izgledu več družb, kakor kmetijske in obertnjiske družbe, družbe svetiga Florjana, deželnih šparovk i. t. d. so se po večih deželah v poslednjih časih tudi družbe začele, katerih namen je: se nevsmiljenimu terpinčenju ali mučenju žival v brambo staviti. Take družbe se imenujejo družbe zoper terpinčenje žival.

S tem namenam se one prizadevajo tri druge velike namene doseči, namreč:

pervič človeško sercé mečiti in z miloserčnostjo do živine napeljevanje k lepimu zadržanju sploh začeti;

drugič za posvetni prid in korist kmetov in vsih družih posestnikov živine skrbeti, ki izvira iz pametniga in lepiga ravnanja z živino;

tretjič hude nasledke odvracati, ki dostikrat od terpinčenih in serditih žival človeškemu zdravju in clo življenju žugajo.

Kteri umni in ljudoljubni človek bo zamogel takimu lepimu prizadevanju veliko koristnost odréci? Kdo ne bo dela takih družb na glas hvalil? k njim rad perstopil in deležin postal dobrih nasledkov, ki iz njih prizadevanja izvirajo?

Res je sicer, de je terpinčenje žival gerda pregreha zoper zapoved Božjo in zoper človeški um in pamet, in de je vsak človek dolžán, taciga

pregrešenja samiga sebe varvati — brez družb; ali če posmilimo, de podučenje od več strani in očitno svarjenje v tacih rečeh, ktere se vsak dan pred našimi očmi godijo, silno veliko pripomore nevsmiljenost do živali zatirati, bomo živo spoznali koristnost tacih družb, ktere z druženo močjo zamorejo več opraviiti, kakor posamezno opominovanje, samotěžno prizadevanje.

Rajni gospod Dr. Klančnik *) kteriga nam je veliko veliko prezgodej nemila smert vzela — so že večkrat pohvaljene in Slovincam priporočene bukve: „Napeljevanje h pobožnimu življenju in lepimu zaderžanju“ dokončali z napeljevanjem: kakó naj se človek do živine zaderži, in so v predgovoru k ti zlati knjigi tole pisali: „Pobožni, ljudoljubni, bogaboječi, po kersansko obravnani ljudje so čast vere; in ali ni kersanska vera, po kateri se je človeški rod praviga zaderžanja naučil? Nekteri ločijo vero od vsakdanjiga življenja, od zaderžanja do družih ljudi, od spodobne obravnave, od govorjenja in djanja, in s tem čast vere zmanjšujejo in človeštvu škodjejo; hočejo verniga kristjana imeti, pa njega zunajno je dostikrat bodeče kakor jež!“

Te resnične besede obsežejo tudi ravnanje in zaderžanje do živali, ker je nevsmiljenost do žival sestrčna z neperljudnosijo, ktera človeka žali.

Vse hvale vredno je tedej prizadevanje družb zoper terpinčenje žival, ktere so spoznale, de v nevsmiljenim ravnanji z živino obstoji dostikrat

*) So pisali tudi cele bukvice od zaderžanja do živine v nemškem jeziku pod nadpisam: „Mildherzigkeit gegen Thiere. Innsbruk 1843.“

pervi začetik gerdiga, zarobljeniga zaderžanja ljudi do svojiga bližnjiga.

Kakor pa na svetu vsaka naprava, naj si bodi še takó dobra in koristna, koj koj nasprotnike ima, takó so tudi družbe zoper mučenje žival veliko protivnikov našle, ki so se jim posmehovali, jih zasramovali, jih z besedami gerdili in se jim v djanji zoperstavili. „Kakšno čast skazujejo neumni živini! naj bi se taki miloserčniki raji za uboge ljudi potegnili!“ Takó govorijo nasprotniki teh družb. O kratkovidnost tacih ljudi, ki komej eno ped deleč vidijo in hišo pri strehi zidati začnejo! Družbe zoper mučenje žival ne povzdigujejo žival do človeka; one le terjajo, kar živalim po pravici, po pameti, po Božji zapovedi gré. Miloserčni ljudje do živine imajo gotovo tudi pravo kristjansko ljubezin do svojiga bližnjiga in mu pomagajo, kolikor jim je moč, in ravno s tem, de si prizadevajo, nespametno rabo živine in terpinčenje zatirati, se skazujejo tudi dobrotnike ljudem, katerim je zdrava in dobro gleštana živina potrebna stvar.

Kakor vsaka dobra in pravična reč na poslednje vse vpore premaga, takó so tudi družbe zoper mučenje žival premagale vse svoje protivnike, de so zasramovaje sami na sramoti ostali, ker od leta do leta imenovane družbe se bolj razširjujejo in od dne do dne več deležnikov dobivajo.

Vsakdo, ki h taki družbi perstopi, se imenuje njeni ud in vzame te le dolžnosti na se:

1) lepó se zaderžati do žival vsakiga plemena in je nikakor po nepotrebnim ne moriti, ne terpinčiti;

2) po vsi svoji moči se prizadevati, de tudi njegova družina tega ne stori, in kjer koli kaj

napčniga vidi, ljudi opominovati in svariti, in se v brambo staviti nevsmiljenimu mučenju;

3) kaj maliga v denarjih — kakih 30 krajcarjev — vsako leto družbi odrajtati;

4) svoje bližnje in prijatle nagovarjati, da k ti družbi perstopijo.

Kar iz duarnih prineskov posameznih udov na leto skupej pride, oberne vodstvo taci družb za podučivne bukve, ktere na svitlo daje in jih brez plačila po celi deželi mladim in starim ljudem podaruje; razun tega pa iz nabranih denarjev tudi potrebne druge reči napravlja.

Med nemškimi družbami zoper mučenje žival nar bolj imenitna je družba na Monakovim (München), ktera se je v letu 1842 začela in je v letu 1844 že okoli 3600 podpornikov ali udov imela. Predstojnik te slavne družbe so Njih svitlost vojvoda Saksonski Edvard princ Saksonsko-Altenburški; Njih namestnik pa je za to družbo mnogozaslužni dvorni svetovavec, gosp. Dr. Perner. — Ta družba se je po celim Bavarskim kraljestvu takó razširila, da ima že več ko 100 podružnic, in je tudi v drugih deželah začetik enacih družb obudila.

Visoko častitljivi Goriški korar, školastik, vikši šolski ogleda in ud c. k. kmetijskih družb na Goriškem in Krajuskim, gospod Valentin Stanig, živo prepričani od velike koristnosti taci družb, so koj pri začetku k Monakovski družbi perstopili in nje lepe namene na vso moč podpirati jeli.

Kmaló so nevtrudljiviga Gospoda, kteriga celo življenje je z občukoristnimi, lepimi deli zaznamvano, misli obšlè, da bi zamogla naprava družbe zoper mučenje žival tudi v naših deželah veliko

dobriga storila. Te misli so Oni Monakovski družbi po pismu 21. dan Svečana 1845 razodeli, kteriga smo v letnim oglasu (Jahresbericht) imenovaniga društva brali. Vodstvo te družbe Jim je na ta dopis 4. Sušca tole odgovorilo :

„Visoke časti vredni Gospod! Prejeli smo včerej z velikim veseljem Njih pismo, polno prelepiga zapopadka, in tudi poslanih 30 goldinarjev, za ktere se Jim prav lepó zahvalimo. Z neizrečenim veseljem Jih uda naše družbe sprejmemo: Bog daj, de bi veliko tacih blagih in žlahtnoserčnih deležnikov perdobili. Pošljemo Jim tukej 300 iztisov bukvic, ki jih je naša družba pod nadpisam „Dolžnosti do žival“ na svitlo dala in perložimo še drugih listikov kolikor jih še oddati zamoremo. Posebno pa nas veseli, de je — kakor nam pišejo — pismo naše družbe Njih visoke časti vredni velki škofji po vikši gosposki bilo podeljeno, in de oni izpiske iz njega clo v slovenski Ljubljanski Časopis djati želijo. Gotovo bo seme, ki ga bodo po tem poti vsejali, z Božjo pomočjo vesel sad rodilo, zlo prijetno nam bo, če nam bodo od časa do časa nasledke Svojiga truda na znanje dajali. Prav živo tudi želimo, de bi se Njih namen tudi v Njih krajih, družbo zoper terpinčenje žival napraviti, po sreči izšel; kar nas vtiče, Jim bomo iz serca radi vse na svitlo dane spiske pošiljali, kakor Jih svojim podružnicam na Bavarskim delimo. K napravi enake družbe per Njih bi jim vtegnili naši spiski prav dobro služiti, ktere so tudi drugod poterdili. Tega pa Jih in vse deležnike posebno opomnimo, de naj se ne dajo motiti od nasprotnikov, ki se bojo v začetku morebiti posmehovali napravi imenovane družbe. Naša družba je v svojim početku veliko sovražtva prestala, stano-

vitnost in poterpljivost pa ste vse te težave premagale in že veliko veliko dobriga in koristniga smo vpeljali in veliko napčeniga zaterli. S posebnim poštovanjem ostanemo

Njih visokovrednosti

popolnoma udani
Edward, princ.

Dr. Perner.“

Vošila častitljviga gosp. Staniga in pa Monakovske družbe, ktere smo v pričijočim dopisu brali, so se prav lepo spolnile: že lani je na prošnjo visokočastitljviga duhovniga odborstva Goriške velke škofije c. k. vikši dvorna gosposka na Dunaji dovolila napravo družbe zoper terpinčenje žival v Gorici, ktera v sami Goriški škofii že zdej čez 800 udov šteje, kteri po 20 ali 30 krajcarjev za letno plačilo odrajtujejo. K ti družbi zamore vsakdo perstopiti, naj si bode tudi od družih krajev, kakoršniga si bode stanú, spôla in starosti. Več ko bo družba udov imela, več bo zamogla storíti. Dozdej je že veliko tavžent iztiskov in v trojnih jezikihi tistih bukvič med ljudi razdelila, ktere smo lani pod nadpisam „Povesti s podobami“ Novicam pridjali in ktere nam je Goriška družba brez vsiga plačila v 1400 iztiskih podarila, za ktere se tukaj očitno zahvalimo. Vsako leto bo kaj noviga natisniti dala in med ljudi delila. Vsak ud te družbe dobi brez vsiga plačila vse od nje natisnjene knjige. Gotovo je že marsiktero dobro zernice vsijala in bo še neizrečeno veliko dobriga izpeljala. Bog ji bo dal obilni blagoslov, ker se trudi za tó, kar je Njemu ljubó.

Šklep.

H koncu tega podučenja perstavimo še dve pesmici iz nemških bukvič: „Schild und Waf-

fen gegen die Thierquälerei“ v slovenski jezik prestavljeni, s prošnjo in vošilam, naj bi jih gospodje učitelji svojim učencam v šolah večkrat brati ali pa peti dali.

Pametno in kersansko ravnanje z živalimi.

I.

Visóki stvarnik, čigar glas
Je nekda j zemljo stvaril
In vsim stvarém življenje dal,
Tud zemlje ni podaril
Človeku samimu v oblast:
Odkazal tud živalim last
Je on na lepi zemlji.

Sej njemu, ki za vse reči
Skerbí povsod in vedno,
Ni nič, kar zemlja kolj redí,
Premajhno al nevredno.
Nebó ne zméri vsih dobrót
Očeta vsih stvari povsod,
Očeta tud červičev!

Na žvali, kterih si gospod,
Se Bog ozira tudi;
Če ravno niso kar si ti,
So vender svéta udi.
Gospod jih je na svet postal,
Jim tukej bit' pravico dal;
Nikar jih ne preziraj!

Ljubezni roka vse zverí
Stvarila ti je v rabo,
Po trupu in nagibu so
Oné v zavezi s tabo.

K rečem se mnogim priučé,
Stvari potrebne so zemljé,
So njé daróv deležne.

In njim bi se prederznil ti
Življenja slast greniti?
Sirotam njim spodobni mir
In živež perkratiti?
Sladkó jemati jim prostóst?
Se veseliti vnémarno
Njih muke in trpenja?!

Naméni scer nam vsih žival
Zdej niso razodeti;
Od mnogih prid pa vender tud
Zamoremo umeti,
De v prid so našimu življenj',
K veselj', polajšanju terpljenj,
Za živež in obleko.

Če mertva v prid ti je žival,
Ne muči je prešérno;
Je živa v prid, prvoši ji
Veselje nji permerno!
To tirja Stvarnik, Gospodar,
To tirja tud njegova stvar,
In to tvoj lastni pokoj.

Kdor muči uboge rad zverí,
Letá — nej vsak verjame, —
Gotovo brez vsmiljenja
Ljudí mučiti jame.
Kdor kolj razžali božjo stvar,
In brez potrebe jo mesar',
Bogá ljubít' ne more!

Tud v zvéri ljub' Bogá — al naj
Ti vselej pamet svetí;

Ne delaj ž njo v mehkužnosti,
 V ljubezni prenapeti.
 Oboj'ga se enako var',
 Ne dajaj kruha zvér' nikar,
 Ki zánj te révež prosi!

Ko bo Gospod pred sodni stol
 Človeške tirjal dela,
 Njegova sodba, zaničvavc!
 Tud tebe bo zadela;
 Odgovor ojster boš dajal,
 Če mučil ubogo si žival,
 Ki božjih rók je delo!

II.

Zverí na zemljo Bog je dal,
 Částí ga vse stvarjenje:
 On čuje zanje, jim delí
 Veselje in življenje;
 Zató tí, človek, bodi v mar,
 Lepó obračat' božjo stvar!

Podaril jih je tebi v prid,
 Uživaj jih veselo:
 Polajšajo, oslajšajo
 Naj ti življenja delo;
 Al pomni, de le usmiljeno
 Boš rábil stvar Gospodovo.

Veséli kònj, in vol močán
 Ti zljajšata opravila;
 Ti jima dati si dolžán
 Dost živeža, počila:
 Ak to storiti opustiš,
 O človek! v Štarnika grešiš!

Glej, tičici podnébesa
 Bog dal je perje zalo
 O! pust' jo v miru, naj živi
 In dela gnujezdo malo;
 Sercé ti s petjem zveselí, —
 Boš li nasprot jo žalil ti?

Sercé občutno Bog t' je dal,
 De te nesreča gine;
 O človek! naj te tud ginejo
 Živalske bolečine.
 In ak ti mertve služijo,
 Umori jih hitro, ne gerdó!

Clo zvér, ki škodo delajo,
 O človek! nikar ne muči.
 Bog, ktéri njih namen pozná,
 T' je dal moč uma, luči,
 Od škode njih se oprostit',
 Ne — jih nevsmiljeno trapit'!

In Jezus, k' ljubil je ljudi,
 Je ljubil tud živali.
 „Moj Oče za žival skerbí, —
 Pravi on — de se ne žali,
 Od strehe vrabček ne odletí,
 Ak Oče moj ne perpustí.“

Obsežik.

	Stran.
Predgovor.	
Vvod	1

Pervi del.

Od čudežev bošjih pri stvarjenji in ohranjenji žival in od njih koristnosti za človeka.

Živali petiga stvarniga dné	3
1) Ribe	4
2) Ptice	8
Živali šestiga stvarniga dné	21
1) Domača živína	21
2) Lazuína	24
3) Zverína	31

Drugi del.

Od napčnosti, hudobije in škodljivih nasledkov terpinčenja žival.

Žival terpinčiti je zoper postavo Božjo . . .	37
Žival terpinčiti pripelja hude nasledke . . .	41
Nekaj od terpinčenja žival posamezno . . .	50
Od kod izvira terpinčenje žival	55
Pomočki zoper terpinčenje žival	58

Tretji del.

Od družb zoper terpinčenje žival	61
Sklep. Dve pesmici od pametniga in keršanskiga ravnanja z živalimi	67. 69

